

עכב רב

גיליון חודשי מתורתו

של הרב עדין

אבן-ישראל שטיינזלץ

***

גיליון אדר תשכ"ה

הקדמה

משנכנס אדר מרבים בשמחה. הרב עדין דיבר הרבה פעמים על האתגר שישנו בציווי הזה. כיצד ניתן לצוות על אדם להתרגש, לשמוח, לצאת מהיכן שהוא נמצא ולהיכנס לעולם אחר. בצד מסויים, העבודה הזו עומדת על נקודת התמצית של חודש אדר ושל ימי הפורים. עניינו של חג הפורים מלמעלה ועד למטה היא הניסיון לגעת ולהחזיק ביסוד, בתשתית, בנקודת האמת שלנו. היכולת לשמוח עם הקב"ה למרות הכל ועל אף הכל נובעת מנקודת התמצית של הנשמה.

המאבק בעמלק, מסביר הרב עדין, נוגע בדיוק בשאלה הזו, האם אני מסוגל לא רק לבצע את המוטל עלי אלא לעשות זאת בשמחה, בריקוד, בהתלהבות. בחודש אדר ובימי הפורים איננו שוכחים מהצרות, להיפך, אנחנו מדברים עליהם, מספרים עליהם וחווים אותם. אנחנו נזכרים עוד פעם בשושן הבירה, במועקה הנוראה של הקיום השברירי, באימה הגדולה, בחושך הגדול, ודווקא שם כמו שאומר הרב, אנחנו בוחרים לצחוק...

האמונה של חודש אדר עומדת על הנקודה הרירותית, על נקודת ה'עד דלא ידע' שיורדת לתהומות הנפש עד לנקודה שבה נמצאים עם הקב"ה. בחג הפורים אמר הרב עדין אנו צריכים לא לדעת כלום ובה בעת לדעת דבר אחד - אין עוד מלבדו.

התשובה של חודש אדר, התשובה של פורים עומדת על על כך שאנחנו מקבלים מחדש את הקב"ה, יהיה אשר יהיה, יבוא מה שיבוא, אנחנו שייכים בו.

זו הסיבה לכך שהעניין של חג הפורים חורז את המציאות שלנו כולה, מהקיום הלאומי שלנו, הבעיות שלנו, הזהות היהודית שלנו ועד לנקודות הפנימיות ביותר של כלות הנפש, רישא שלא אתידע.

חג הפורים מזכיר לנו את בעיות היסוד האמיתיות שלנו כיהודים,
הוא מאפשר לנו לראות בבהירות, לפחות ליום אחד, את העולם כפי
שהוא. אחרי זה נוכל להתחיל לתקן.

חודש טוב! יהי רצון שהחודש יהיה חודש של שמחה ופדות
לכל עם ישראל ושנזכה לראות במפלת הרשעים וניצחון
הקדושה.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי, יהודית שבתא
להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

ברכת 'מזל טוב' לבבית
לעורך הותיק ר' יאיר שוורצפוקס ורעייתו שיחיו,
לרגל הולדת בנם בכורם במזל טוב.
יהי רצון שיגדל לחסיד, ירא שמיים ולמדן
בדרכו של מורינו הרב עדין זצ"ל
ושתזכו לגדלו מתוך נחת ושמחה אין קץ.

לעלוי נשמת אמנו וסבתנו אצילת נפש
פנינה (פרל) פריבס ז"ל
הלכה לבית עולמה כ"ו אדר תשפ"א

תוכן עניינים

חודש אדר

6.....'מרבין בשמחה' - לקט קטעים בעניין השמחה

שבת זכור

15.....מחיית עמלק - שיחה לשבת זכור

22.....ליקוטי הרב - למחות את עמלק

תענית אסתר

28.....תענית עמלק - שיחה

פורים

37.....לרדת אל העומק - שיחה לפני קריאת המגילה

41.....לא לדעת - התוועדות ליל פורים

51.....החיים כנשף מסכות - רשימה

סיום

54.....ודתיהם שונות מכל עם - נאום

57.....להיות יהודי פריוויליגה או עונש - הרצאה באודסה

מרבין בשמחה

אמרו על זה כמה צדיקים, שעצבות היא לא עבירה שכלולה בתוך שס"ה מצוות לא תעשה, אבל מה שעצבות יכולה לגרום שום עבירה לא יכולה לגרום. מדוע? מפני שהעצבות עושה שני דברים. א' היא משתקת את היכולת של האדם לפעול. בן אדם נמצא במקום שהוא נושא וסובל, ושוקע יותר ויותר בתוך תהום שאי אפשר לצאת ממנה.

(מתוך 'ההתנגדות לעצבות')

איך אדם מרבה בשמחה? זה לא לגמרי דבר שרירותי או דבר שתלוי בחוץ. אנשים הם אנשים פשוטים, יש אצלם התייחסות בין החיצוני לפנימי, כשאדם הולך ללוויה יש לו מצב רוח אחד ובחתונה יש לו מצב רוח אחר. העניין הוא שלמרות שאחרי המעשים נמשכים הלבבות הם לא נמשכים מעצמם, אני צריך ללמד ולחנך אותם. לפעמים צריך לעשות

עצבות נחשבה אצל חסידים תמיד למידה מגונה, לדבר שצריך להתרחק ממנו, לדבר שהוא בעצמו סימן לדברים רעים. העניין של עצבות הוא לכאורה תגובה מיידית, משהו קורה לי, אני מרגיש דבר לא טוב, יש בעיה - ממכאוב עד עסקים עד ענייני משפחה ועניינים כלליים ופרטיים. הבעיה של העצבות עומדת על כך שהיא בעצם לא תגובה. יש סוג מסוים של אתגר, מעמידים בפניי שאלה. כשיש לי שאלה אני אולי נכנס לספק, נכנס לבעיה, נכנס למאבק עם השאלה. עצבות היא לא מאבק; עצבות היא בעצם לא תגובה; עצבות היא סוג של כניעה, עצבות היא לא רגש פעיל. העניין הזה של מה שנקרא בשפות אחרות "מלנכוליה", הוא סוג של שקיעה. וזה העניין של עצבות. בניגוד למרירות - שזה רגש שלילי שמכריח אותי לעשות משהו, כשאני עצוב אני לא עושה שום דבר. זה כמו שבן אדם מרגיש שנופלת עליו תרדמה. זה מה שעצבות עושה

מתגלה אליו בשמחה שאין למעלה ממנה - רק משום שהיה זמן שהדבר הועמד בשאלה, שהדבר עמד כביכול להילקח ממנו.

(ביאור תניא פרק כ"ו)

לכן העניין של 'להיות בשמחה' - הוא לא דרישה פשוטה. הדרישה היא לא שאדם יעמוד ויצחק כל הזמן, אם בן-אדם צוחק כל הזמן זו אולי בעיה שצריכה טיפול פסיכיאטרי... אז מה העניין שאומרים לאדם להיות בשמחה? אני דורש ממנו להיות בשמחה ככל שהוא יכול; אני לא דורש ממנו שמחה יותר תוססת, במובן של ששון, או עליזות ועליצות, שהם גם כן שמות נרדפים לשמחה, וכל אחד מהם הוא אופן אחר של שמחה. אלא אני דורש ממנו את השם הכי כולל של העניין שהוא ה'שמחה'. השמחה באופן מהותי, לא אמורה להיות מצב יוצא דופן, שדורש איזה שינוי בנפש או בגוף שמביא לשמחה. אני לא מצפה לשירה, ולא להתגלויות ולא לריקודים - אז מה היא בעצם שמחה?

כאשר אני מדבר על ביטוי כמו "ישמחו השמיים" מתעוררת שאלה מעניינת: מה זה "ישמחו השמיים"? מהי שמחת השמיים? נראה ששמחת השמיים

את זה בגיל 6, לפעמים בגיל 16 או בגיל 66. איך הדברים מקבלים תרגום בתוך נפשו של אדם. הבעיה היא לא לעשות תרגיל, אלא להבין מה שיש בזה. כמו שעושים את זה בכל דבר אחר, לא רק ללמד את פיו אלא גם את לבבו.

(מתוך 'שמחה ורגש')

במקומות אחרים מדובר על כוח העונג, שהוא הכוח העליון ביותר שבנפש. הכוח הזה מתבטא בכל מיני תענוגות העולם, אבל ביטוי השלם ביותר הוא העונג בעצם החיים, בעצם היותו חי. את העונג הזה אנשים בדרך כלל אינם מרגישים משום שהם נולדו איתו וגדלו איתו, ואפשר להרגיש אותו רק באופן הזה של "יתרון האור מהחושך" - מי שחננו אותו מגזר דין מוות, מי שהבריא ממחלה חשוכה מרפא, הוא יכול ברגע מסוים לחוש את העונג הטהור של עצם החיים. רק לאחר שהדבר כאילו נלקח ממנו, הוא יוכל להכיר בכך שהוא קיים אצלו. במובן זה, לאחר שאדם הגיע לעצבות מתוך הכרה בעוונותיו, בירידתו ובחדלונו, כשהוא מכיר בכך שלא מגיע לו בעצם דבר - הוא יכול אז לשוב ולומר: 'ובכל זאת אני יכול לפנות אל הקב"ה!' הקשר הבסיסי, המובן כל כך, הקיים בעצם היותנו קיימים, בעצם היותנו יהודים,

כדי לברר זאת? שלח שר צבא שני למלחמה והלה הצליח. ומעתה ניתן היה לראות, אם הראשון שמח - סימן שרק לא היה מוכשר דיו או שהיה לו מזל רע, אבל אם הוא עצב - סימן שהוא בוגד. וכן הוא במלחמת היצר: אדם כשל, והשאלה היא - האם זה סימן שהקשר המהותי שלו פגום, או שנכשל מפני שלא יכול היה לעמוד בפיתוי המסוים הזה? כדי לדעת היכן האדם עומד רואים כיצד הוא מתייחס לאנשים אחרים שהצליחו לעמוד באותה מלחמה - האם הוא שמח בשמחתם או מצטער בשמחתם? האם הוא שונא אותם מפני שהצליחו במקום שהוא נכשל או שהוא שמח שלפחות מישהו הצליח? אם מלחמת ה' היא מלחמתו שלו, הוא שמח שהיא נעשית ומצליחה, ולא משנה כיצד.

במקומות אחרים נאמר שזה ההבדל בין האדם שהוא בבחינת בן לאדם שהוא בבחינת פועל. הפועל קשור בחוזה המגדיר מה הוא צריך לעשות ומה אינו צריך, והיחס אליו נקבע לפי התועלת שיש בעבודתו. ואולם הבן קשור בקשר אחר, בקשר של אהבה. הוא תמיד יעשה ככל שהוא יכול, ולכן יש שמחה בקשר הזה גם אם אין העבודה נעשית בכל השכלול, מפני שהיא נעשית מתוך רצון, מתוך עצמו, מתוך אהבה (ביאור תניא פרק כ"ו)

קשורה לכך שבוודאי שמחה היא לא לספר בדיחות כל הזמן, או לעשות קולות, להיפך, יכולה להיות שמחה מאד שקטה ופנימית. התמצית של העניין היא שהשמחה היא היות האדם בהרגשה של שלימות. ההרגשה הזו של שלימות היא מה שקורה בשמחה. השמחה קשורה ל'שביעות רצון'. מה זה להיות 'שבע רצון'? אדם שהרצון שלו מתגשם; לפעמים זה בא בהפתעה או באופן גדול, אבל יכולה להיות שמחה שקטה מאד, כשאדם נמצא עם עצמו. זה לא רק עניין של העדר - העדר כאבים, העדר עצבות, העדר מרירות - השמחה עניינה שדבר נמצא איך הוא צריך להיות והיכן שהוא צריך להיות.

(מתוך 'להיות בשמחה')

החשיבות הרבה שיש לעבודת ה' בשמחה היא בקשר העמוק שהיא מורה עליו. לא קשר של חוזה התלוי בתנאים מסוימים, אלא קשר אישי, שהעניין הוא עניינו שלו, כפי שאדם קשור בנפשו שלו בלא תנאי. אצל ראשוני החסידים היו אומרים משל זה: מלך אחד שלח את שר צבאו למלחמה, והלה הפסיד במלחמה. וגסתפק המלך אם הפסיד השר במלחמה משום שלא היה מוכשר, או משום שהיה בוגד. מה עשה

נהר הוויסלה, מן היערות עד לשפך הנהר לים. כאשר הייתה התנועה על הנהר מתנהלת כסדרה היו הרווחים גדולים, והסוחרים התעשרו עושר גדול. ואולם קרה מפעם לפעם, מחמת הפשרת השלגים ושאר פורענויות, שהרפסודות היו טובעות והסוחר היה מפסיד את כל רכושו. יום אחד הגיעה השמועה לישיבה שהרפסודות של הרב טבעו כולן, ופירוש הדבר היה, שהאיש, שהיה ממשפחת עשירים וחי כל ימיו בעושר גדול, הפך לאביון גמור ובעל חובות. קרוביו חששו ולא ידעו כיצד יספרו לו. לבסוף ביקשו מאחד התלמידים שימצא דרך לספר לרבו באופן שלא יתמוטט מכך. ניגש התלמיד אל הרב עם הגמרא ואמר לו: "רבי, יש כאן גמרא שאינני מבין", והראה לו את הגמרא הזו, שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. הסביר לו הרב את הסוגיה, אך התלמיד המשיך והקשה: "רבי, עדיין אינני מבין, כיצד אפשר לקבל בשמחה?" חזר הרב והסביר לו על דרך הפשט ועל דרך הסוד, והתלמיד שב ומקשה: "רבי, עדיין אינני מבין. ואם יאמרו לרבי שהרפסודות שלו טבעו בנהר, הוא ירקוד בשמחה?" אמר לו הרבי: "בוודאי!" אמר לו התלמיד: "אם כן - הרבי יכול לרקוד. הרפסודות שלו באמת טבעו...". כששמע זאת הרב התעלף. וסיפרו שהדבר הראשון שאמר לכשהתעורר היה: "עכשיו גם אני אינני מבין את

מעבר להרחבת היכולת לראות טוב ולחשוב טוב מצויה גם ההכרה שהשמחה - לא במובן של התפרצויות של עליצות אלא כחווייה מתמדת - היא, בעצם, עניין של בריאות הנפש. הנפש הבריאה שואבת את שמחתה מעצם החיים, מכל הדברים הקטנים שיש לו לאדם בעולמו, גם אם בעיניהם של אחרים הוא קטן ודל. זוהי, כנראה, הסיבה לכך שרוב התינוקות בדרך כלל שמחים: הם שמחים בחיים כשלעצמם, במשחק באצבעותיהם או בכפית שהגיעה לידיהם, ואין הם מחפשים דבר מעבר לכך.

אין זה פשוט לאדם להיות תמיד בשמחה. לבו של אדם מלא מאוויים ותשוקות מכל הסוגים, וגם יש בו מידה מסוימת של עיוותים, מולדים או נרכשים. ואולם המלחמה בכל אלה מאפשרת לאדם להגיע לאותו מצב שהכתוב קורא לו "לישרי לב שמחה.

(מתוך 'שמחה' - מילים יהודיות פשוטות)

הרב דב באריש מייזליש, תלמיד חכם וירא שמיים שנעשה מאוחר יותר לרבן של קרקוב וורשה, היה ראש ישיבה וסוחר עצים גדול. את העצים היו משיטים אז ברפסודות גדולות על

בין כל הגלים והמשברים שרוצים להטביע - בכלל ובפרט, באופן כזה ובאופן אחר - יש דבר אחר שנשאר בתוך המים התחתונים: הקול הזה של "אנן בעינן למהוי קדם מלכא". יש "קולות מים רבים אדירים", יש "קול ה' על המים", אבל ישנו גם הקול שנמצא בתוך המים בעצמם; זהו הקול הזה שיש בו עדיין התשוקה הראשונה הזו לעלות. בכוחו של הקול הזה אפשר להמשיך ולהמשיך; וברגע שהקול הזה מתעורר, כאשר הוא איכשהו נשמע, באותה שעה אין שום דבר אחר שיעכב את השמחה. אז אני שמח בתוך השמחה עצמה, מפני שאני מגיע לגלוי עצם המהות, השורש הראשון, השורש שנמצא מעבר לירידתם של המים התחתונים.

(שמחת בית השואבה, מקור חיים תשנ"א)

הבסיס הפנימי של העצבות היא הגאווה, והיא המקיימת ומזינה את העצבות. שכן, בשורש הדברים אין העצבות אלא ביטוי ממושך לשאלה אחת - "למה זה מגיע לי?", אשר ביסודה עומדת ההנחה ש"מגיע לי". אין כל חשיבות לשאלה אם יש בסיס ממשי אובייקטיבי כלשהו להנחה זו, שכן עיקרה של התחושה היא תמיד פנימית-סובייקטיבית. כיון ש"מגיע

הגמרא". המעשה הזה אינו פותר את הבעיה, אבל הוא עומד על הקושי המהותי שבה, שיש הבדל בין לדעת באופן תאורטי שהקב"ה צודק והכל לטובה, ובין ההרגשה האישית של האדם שנפגע. עם זאת יש ללא ספק סיפורים רבים על אנשים שבאמת קיימו בעצמם את ההלכה הזו, לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, באופן של "לקבולי בשמחה".

(ביאור תניא פרק כ"ו)

שמחה יכולה להיות בשקט, בשלווה, במנוחה; ששון הוא פורץ, סוער. הששון הוא הזיקוק שבו מזדקקים האדם של מטה, המציאות של מטה, עד שהם עולים למעלה ומגיעים גבוה יותר. שהרי יש אופנים שונים: יש "צרפתנו בכור לחץ", יש טבעות של ברזל וטבעות אחרות שמקיפות, סוגרות, אוטמות את המציאות, והטבעות אלה - כל אחד באשר הוא, באשר נפשו אתו - חונקות את שמחת הנפש בעצמה. ואיך הנפש יכולה בכל זאת להגיע? על ידי זה שהיא בועטת בדברים הללו, על ידי זה שהיא חותרת שוב לחזור שוב למצוא את השורש הראשון, את הבסיס העקרוני, הראשוני, היסודי ביותר.

חיים נורמליים, בין בגוף ובין בנפש, אנחנו נדרשים להרבה מאוד הגנות ותיחומים; חיינו מוגדרים בתוך גבולות די מצומצמים של קור וחום, יובש ולחות ומגבלות תנועה; כל יציאה מחוץ לגבולות בכל אחד מן התחומים הללו יוצרת אי נעימות ואף סכנה. אפשר אפוא לומר שהתחום שאנו חיים בתוכו מוקף מכל צדדיו בהגדרות ובהגבלות, אשר עצם קיומן גורם לנו סבל ומצוקה, וגם כל סטייה מהן גורמת סבל, מועקה או עצבות (נראה שזוהי הסיבה לכך שבכל השפות בעולם מספר הקללות גדול הרבה יותר, ככל הנראה, ממספר הברכות, שכן כל יציאה מחוץ לתחום היא סוג של קללה, בעוד שהתחום התקין והטוב הוא מצומצם ומוגבל למדי).

הסיבה השנייה היא שמבחינה פסיכולוגית אנו בדרך כלל נוטים לחוש צער, מכל סוג שהוא, כרגש משמעותי במשך זמן ניכר: ימים שלמים, ולפעמים הרבה יותר מזה, ואילו נדיר מאוד שרגש של שמחה ימשך זמן רב כל כך; העצב שבמאורעות המעציבים נמשך הרבה יותר זמן, בדרך כלל, מאשר השמחה שבמאורעות השמחים. מכל הטעמים האלה כמעט כל בני האדם מבקשים לעצמם שמחה.

ל"י - מפני מה נשלל ממני? אם הדבר הוא שלי, אם הוא ראוי להיות שלי - אני מוכרח שהוא יהיה שלי!

ככל שאמונתו של אדם בצדקתו ובזכותו רבה יותר ומורגשת יותר, כך מתחזקת יותר הרגשת העלבון, הקיפוח והעוול שנעשה לו כאשר הדבר "נגזל" ממנו. ככל שהרגשה זו מתעצמת והולכת, כך גדל ומעמיק העיסוק ב"אני", הכעס כלפי הקב"ה, העולם, החברה או המקרה, וכלפי כל מי שאינו "אני".

לעצבות זו יש רק פתרון אחד - כאשר נלחם אדם (או חברה שלמה) בהרגשה הזו של "מגיע לי". כאשר אדם מנמיך את רמת מה ש"מגיע לו" למינימום, הרי כל מה שיש בידו יראה תמיד כמתנה שיש לשמוח עליה. אין זה אומר שאדם אינו צריך להלחם על מנת להשיג את הדברים שחשובים בעיניו, אלא שמאמצים אלו לא יביאו אותו לעולם לידי עצבות ושקיעה, אלא לרגש חיובי של פעילות ויצירה.

("זמן שמחתנו", מעריב תשל"ד)

גורמי הצער מרובים יותר מגורמי השמחה משתי סיבות בסיסיות. האחת היא שכדי שנוכל לחיות

אין זה פשוט לברוא לעצמנו מקורות

שהשמחה - לא במובן של התפרצויות של עליצות אלא כחויה מתמדת - היא, בעצם, עניין של בריאות הנפש. הנפש הבריאה שואבת את שמחתה מעצם החיים, מכל הדברים הקטנים שיש לו לאדם בעולמו, גם אם בעיניהם של אחרים הוא קטן ודל. זוהי, כנראה, הסיבה לכך שרוב התינוקות בדרך כלל שמחים: הם שמחים בחיים כשלעצמם, במשחק באצבעותיהם או בכפית שהגיעה לידיהם, ואין הם מחפשים דבר מעבר לכך.

(מתוך 'שמחה' - בלב פתוח)

כל ריקוד בנוי מזה שאני בועט ברצפה כדי להגיע קצת יותר למעלה. אני בועט ברצפה, ואני בועט בה שוב. אני עומד על רצפה, על תחתיתו של עולם, ואני אינני מסכים להיות בתחתית, אני רוצה להיות למעלה, אני רוצה להתרומם: טפח, חצי טפח, רבע טפח. וכדי להתרומם למעלה, אני צריך לבעוט למטה ולהגיד: אני לא מסכים להיות למטה. אני לא מסכים להיות תחתון, אני לא מסכים להיות יחד עם המים התחתונים הללו שלא רוצים לעלות: אני זוכר שיש לי לאן לעלות.

(שמחת בית השואבה)

חדשים של שמחה בכל עת, ולכן רבים כל כך האנשים המחפשים שמחה ואינם מוצאים אותה, ומבקשים לעצמם תחליפי שמחה בבקבוק או במזרק. ואולם גם אלה שמשתמשים בתחליפי השמחה הכימיים למיניהם מודעים לכך שאין זה אלא תחליף. השמחה המלאכותית היא גם בדרך כלל קצרה, ולא פעם יוצרת אחריה תחושה של נפילה או דיכאון. יתר על כן, ה"שמחות" המלאכותיות הללו עצמן מכילות לא פעם גם הרגשה נפשית הפוכה לגמרי: השיכור או המסומם עשויים לחוות בתוך שכרותם התקפי זעם ותהומות של ייאוש

(מתוך 'שמחה' - בלב פתוח)

שתי מידות טובות העוזרות לאדם להנמיך את הדרישות והציפיות שלו הן עין טובה ולב טוב; מידות אלה מאפשרות לאדם, בכל מצב שיהיה, לעבור את ימי חייו מתוך הרגשה טובה יותר. מי ששמח בשמחתם של אחרים יש לו תמיד סיבות להיות שמח, ומי שיש לו לב טוב כלפי הזולת ניחן ביכולת החיובית והמשמחת לתת ולהעניק במהלך חייו: מתנה, עזרה או אפילו חיוך.

מעבר להרחבת היכולת לראות טוב ולחשוב טוב מצויה גם ההכרה

הקשר בין הישר ושמחת הלב מופיע, לדוגמא, גם בכתוב "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", ועוד. ונראה שעניינו של הישר הוא הראייה הישירה, כמעט המיידית, של הדברים. מתי המאורע שמתרחש לו לאדם איננו משמח את ליבו? בזמן שהוא מחשב ומבקש חשבונות הרבה. כשהוא מנסה לעשות את החשבון של "מה יקרה אם", כאשר הוא מתעקש ומתפתל עם המציאות ורוצה להעלות ממנה דברים שאינם נמצאים בה. ומתוך כך, זוהי אותה הוספת חכמה שמוסיפה גם הרבה מאוד כאב וייסורים- ועל כל פנים, איננה יוצרת שמחה, ולעומת זאת הישרות- לאמור, אותה ראייה ישרה שאיננה מנסה לסטות, להערים, לחפש מסקנות ותוצאות וכיו"ב, היא בעצמה יכולה להיות מוגדרת בתוך הדבר שהוא משמח לב. והוא הוא הטעם של "לישרי לב שמחה", משום שהם ישרי לב, משום שאינם הולכים בדרכים עקלקלות לדרגה גבוהה זו של שמחה, שהיא היכולת לראות, ליהנות מן הדברים כמות שהם, בלי לנסות לחפש את הכאב, את החושך, את המוות שמאחוריהם.

(מתות רשימת ביאור לתהלים י"ט)

שמחה יכולה להיות בשקט, בשלווה, במנוחה; ששון הוא פורץ, סוער. הששון הוא הזיקוק שבו מזדקקים האדם של מטה, המציאות של מטה, עד שהם עולים למעלה ומגיעים גבוה יותר. שהרי יש אופנים שונים: יש "צרפתנו בכור לחץ", יש טבעות של ברזל וטבעות אחרות שמקיפות, סוגרות, אוטמות את המציאות, והטבעות אלה - כל אחד באשר הוא, באשר נפשו אתו - חונקות את שמחת הנפש בעצמה. ואיך הנפש יכולה בכל זאת להגיע? על ידי זה שהיא בועטת בדברים הללו, על ידי זה שהיא חותרת שוב לחזור שוב למצוא את השורש הראשון, את הבסיס העקרוני, הראשוני, היסודי ביותר. בין כל הגלים והמשברים שרוצים להטביע - בכלל ובפרט, באופן כזה ובאופן אחר - יש דבר אחר שנשאר בתוך המים התחתונים: הקול הזה של "אנן בעינן למהוי קדם מלכא". יש "קולות מים רבים אדירים", יש "קול ה' על המים", אבל ישנו גם הקול שנמצא בתוך המים בעצמם; זהו הקול הזה שיש בו עדיין התשוקה הראשונה הזו לעלות. בכוחו של הקול הזה אפשר להמשיך ולהמשיך; וברגע שהקול הזה מתעורר, כאשר הוא איכשהו נשמע, באותה שעה אין שום דבר אחר שיעכב את השמחה. אז אני שמח בתוך השמחה עצמה, מפני שאני מגיע לגלוי עצם המהות, השורש הראשון.

(מתוך 'שמחת בית השואבה')

עצבת זכור

”

הסוג הזה של עמלק, התחושה הזו כתחושה כללית, מתוארת בכל מיני מקומות באופנים שונים. היא מתוארת לאו דווקא בעניין של עבודת ה'. לפעמים זה יכול לקרות לאדם לא רק לגבי עבודת ה'. לפעמים יכול לקרות שבן אדם היה בתוך מערך מסוים של חיים ומשהו בחיים התנתק. ואז, המחשבה ממשיכה לעבוד, ויש אפילו איזה סוג של רגש עקר שממשיך לפעול כל הזמן. אבל הרגש הזה איננו מביא דברים לאיזושהי מסקנה, ואז אדם מרגיש את עצמו שהוא נעשה הפקר לכל הרוחות הרעות בעולם. לפעמים זה קורה לאדם בקשרים בין אישיים: אני נמצא עם מישהו, ויכול להיות שאני אוהב אותו, ויכול להיות שאני כועס עליו, אבל אני נמצא בקשר. לפעמים שום דבר לא קרה, נוצר מעין חתך כזה, והוא גורם לכך שאני מסתכל על אדם מסוים ולפעמים אני יודע את כל מעלותיו ואת כל מה שיש בו, ולמרות זאת יש אמלי משהו כזה שבתמצית - לא אכפת לי ממנו. אחרי כל זה, לא אכפת לי. המצב הזה של הניתוק הוא ביטוי לכך שנכנסת בחינה של עמלק לתוך הנפש.

היה אדמו"ר אחד שאמר שלפני שבן אדם מגיע לכפור בעיקר, אז השטן לוקח ממנו את האמונה ביהודים טובים ובידידים טובים. זאת אומרת שלוקחים לו את התפיסה שיש לו ידיד טוב, שיש בן אדם שקרוב אלי, ושאני קרוב אליו. נוצר ניתוק של קשר, זה לא אומר שרואים את זה כלפי חוץ, אני לא צריך לשבת ולהתקוטט, אלא שמשוהו מת בתוך הקשר; כלום לא קרה לי, לא אכזבה ולא ידיעה אחרת, אלא פתאום יש מעין מוות בתוך הקשר. אותו דבר לגבי הכפירה: יש סוג של אמונה פשוטה, ואז בן אדם מתנתק. לא צריך לקרות שום דבר דרסטי כדי שזה יקרה. מה שעושה עמלק זה תהליך, לכן הוא אומר כל הזמן "אשר קרך בדרך", כביכול באמצע התהליך יש משהו במהות הנפש שמתנתק.

(ביאורי תורה אור ד"ה חייב איניש לבסומי)

”

מחיית עמלק

שיחה לשבת זכור

בלי סיבה

שנלחמו בנו. אצל עמלק מדובר על משהו לגמרי אחר, אצל עמלק יש שנאת ישראל במהות, עמלק עושה את זה לא בגלל אינטרסים אלא מפני שהוא רוצה להשמיד להרוג ולאבד אותנו.

כפי שרואים, זרעו של עמלק נפוץ הרבה בעולם. זו שנאה שהיא במהות, התנגשות מהותית שעומדת מול הקיום שלנו. כשיש דבר כזה, אזי העניין הוא לא שאנחנו רוצים לעשות נקמה או שאנחנו כועסים עליו, זה עניין של התנגשות. עניינו של עמלק הוא לנסות עד כמה שהוא יכול להוציא אותנו מהעולם. הוא אולי ירוויח מזה משהו אך לא לשם כך הוא עושה את זה. אנחנו ועמלק נמצאים בשני קטבים. כל עוד הם קיימים - אין הכיסא שלם ואין השם שלם.

העניין הזה הוא בצד מסויים גם הגדרה, אולי לא לגמרי שלמה, לשאלה כיצד אנחנו יודעים מי הוא עמלק. עמלק, במובן הזה, הוא כל מי שנלחם בנו בלי אינטרס. אולי לאחר מעשה הם יתנו לזה הגיון. מישהו

אני רוצה לדבר על עמלק, זהו ודאי הזמן המסוגל לזה. יש בעמלק צד אחד שהוא חיצוני, עמלק שאותו אנחנו פוגשים בעולם. לצער הלב, אנחנו מכירים את העמלק הזה יותר מדי טוב. עם ישראל הוא עם שלא חי בשקט. מראשית ההיסטוריה שלנו יש כל הזמן מלחמות קטנות וגדולות. כך זה בספר במדבר וכך זה בספר שופטים, שמואל ומלכים. בחלק מן המלחמות שהיו לנו - לא ניצחנו ונפלו מאיתנו אלפים ורובבות ועדיין אין לנו מצוות שנאה כלפי אף אחד מן העמים הללו. יש לדוגמא "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", יש בבלים ואשורים שהגלו אותנו והיכו אותנו ואין לנו מצוה לשנוא אותם, גם לא את הרומים. כל המלחמות הללו היו בתחום הנורמה של העולם, מלחמות שנובעות מאינטרסים שבהן יש מנצחים ומפסידים. הבבלים הגיעו אלינו כחלק מהתוכנית האימפריאליסטית שלהם, זה לא היה אישי, וכך גם היה אצל האומות אחרות

אמר פעם שיש גוים שלא מאמינים בישו אבל עדיין שונאים יהודים מפני שהם הרגו את ישו, זה מאוד אמיתי.

עמלק שבפנים

מעבר לעמלק שבעולם יש גם את עמלק שבנפש. כל מה שנמצא בתורה יש לו קיום נצחי אבל לא תמיד יש לו קיום באותו אופן. כתוב על התורה "זה ספר תולדות אדם" משום שהיא מכילה את מסלול החיים של האדם. כשאדם לומד תורה הוא צריך לדעת שאמנם מדובר על דברים שאירעו אבל ההשלכות הן פרטיות ואנושיות. קין והבל כדמויות עדיין קיימים וכך גם פרעה ובלעם, יש בזה איזו קריאה פנימה. יש בי גם מהמן וגם ממרדכי, המן הוא חלק מהוויית האדם והעולם. האדם חי עם כל הדברים האלו שיש בתורה. כתוב בספרים שגלות מצרים ויציאת מצרים הן חוויות פרטיות של האדם. זה חלק מן העניין של "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". לכן בכל יום אנחנו מזכירים את יציאת מצרים, משום שכל יום אנחנו נכנסים למצרים ויוצאים ממנה, לפעמים בשמחה ולפעמים לא. יציאת מצרים זה זיכרון של כל יום ולכן אנחנו מזכירים זאת כל יום. גם את עמלק אנו מזכירים בכל יום, מפני שגם הוא נמצא בפנים. עמלק הפנימי הוא לא בדיוק אותו עמלק שבחוץ אם כי יש בשניהם משהו שהוא בסיסי,

משהו שחורג מהייצוג הממשי שלו. כתוב "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד". עמלק הממשי הוא עם חדש יחסית, בערך באותו גיל כמונו, אבל מצד מהותו הוא קשור לנקודה ראשונית ויסודית בתוך המציאות.

הלב והמוח

יש שני פסוקים: יש את "תמחה את זכר עמלק" ויש את "אמחה את זכר עמלק". הציווי: "תמחה" הולך עד גבול מסוים, עד מקום שידינו מגעת, אבל יש מקומות שאליהם אנחנו לא יכולים להגיע ואז באחרית הימים יתקיים גם הפסוק של "אמחה". כתוב בספרי חסידות ש'עמלק' הוא מלשון 'עם מלק' עם שמולק. מליקה היא חיתוך הצוואר של העוף. הצוואר הוא בעצם המפרק שמתווך בין שני מרכזי החיים, בין המוח והלב, בלא הצוואר הקשר הזה מנותק. המליקה הזו, החיתוך שעושה עמלק בעצם קורע את התמונה של איך צריך להיראות אדם מישראל. עמלק נכנס ומנתק את הקשר בין המוח והלב בהיקף גדול קטלני. בצד מסוים עמלק כאילו אומר כך: אתה רוצה להיות למדן? אני לא מפריע לך, אתה רוצה להתעמק בסודות התורה? אני לא מפריע לך, אבל בתנאי ששום דבר לא יכנס ללב. היצורים שעברו את הטיפול של עמלק, הם יצורים שהראש שלהם הוא בסדר אבל מתחת לראש לא נכנס דבר. לפעמים החינוך הזה

של עמלק. עמלק נמצא בכל מיני מקומות ועושה את החציצה הזו, את המליקה הזו. אחרי זמן אני אפילו לא יודע שאני מלוק. הראש נמצא בצד אחד והלב במקום אחר וחיים בסוג של דו-קיום במשך עשרות שנים. האנשים שעברו את הכריתה הזו הם מעין זומבים, לכאורה יש כאן אדם חי אבל הוא לא חי.

על עמלק נאמר שהשם לא שלם והכיסא לא שלם עד שהוא ימחה מן העולם. שתי האותיות הראשונות של שם הוי"ה שהן כנגד חוכמה ובינה נמצאות בפסוק אבל לא האותיות האחרות שהן כנגד המידות, כמגד האישיות של האדם. אם היו מולקים אדם בעודו חי - הוא בוודאי היה שם לב, אבל זה קורה לאט לאט והצוואר נהיה משותק. לאדם הזה יש לב אבל החלק המודע והחלק של החוויה לא נוגעים אחד בשני. זה יוצר דבר שהוא הרבה יותר מפגם אישי, משהו שיכול להפוך להיות מחלה מדבקת ולעבור מאדם לאדם. לכן, חשוב לדבר על עמלק משום שאדם שמודע לזה שיש מחלה כזו מחזק את היכולת שלו להתגונן.

כל עוד כואב

היחסים בין האישיות למוח מטרידה הרבה מאוד אנשים ויש לא מעט אנשים שהבעיה הזו מסבה להם סבל רב. במובן מסויים, הסבל הזה מראה שעדיין יש חיבור. כל עוד אדם מרגיש

עובד להיפך, הלב עדיין עובד. יש תגובות אמוציונליות אבל שום דבר לא מגיע לראש. יש עדיין אנשים שיכולים להתמוגג מתפילה יפה, אבל זה לא מגיע למוח. כעין זה, היה פעם הרב אליהו בן אמוזג שהיה רב גדול באיטליה. הוא כתב על חכם אחד שהיה בזמנו "שהוא חושב שהמוח הוא מקום פטור". אדם נמצא בבית כנסת מדבר על דברי יהדות ומתמוגג אבל הראש שלו לגמרי לא נמצא שם. פגשתי פעם אדם שהייחוס שלו מגיע עד למעלה מעלה. הוא היה פעם בירושלים וחי במלון אמריקן קולוני והיה הולך כל בוקר הולך להתפלל בשטיבלך עם טלית ותפילין והיה חוזר לאמריקן קולוני ואוכל שם טריפות. הרגשת הלב שלו הייתה טובה אבל הראש שלו לא נכנס לזה. הוא סיפר לי את זה ולא התבייש. פעם הזמינו אותו לליל הסדר בבתי אונגרין והוא אפילו אמר דברי תורה וחסידות, אחרי האפיקומן הוא התנצל שהוא צריך ללכת אבל הוא לא הלך הביתה אלא הלך עם חברים להמשיך את זה בשתיית ויסקי. יש בזה צד של עמלקיות. אצל אלו שנקראים דתיים הבעיה היא הפוכה, הם לומדים תורה אבל לפעמים זה לא עובר את המחסום. בחור ישיבה שמבקשים ממנו יכול לתת דרשה על יראת שמים ויראת חטא אבל בו עצמו - הדברים לא נוגעים ולא פוגעים, זה כאילו הוא מדבר על איש אחר. הקטיעות הללו שהן מאוד נפוצות הן בעצם הפעולה

צריך לחשוב שראשו עומד על הסדן והשטן עומד עם חרב לחתוך. שאלו אותו תלמידיו מה עם מי שלא מרגיש כך, ענה להם הרבי: זה סימן שהוא כבר חתך. כשאדם מוטרד מהדברים הללו זה אומר שיש בו עדיין משהו אבל אם עמלק כבר חתך אז הוא כבר לא ירגיש.

על מה אני צריך להיאבק? מהי המלחמה בעמלק? אני צריך להילחם על זה שישארו לי עדיין כאבי בטן כאלו. אני צריך לא לתת לו לחתוך. עמלק הוא מרעיל, משה ואהרן וחור צריכים לעמוד על ראש הגבעה ולהתפלל שיהיה כוח להילחם בעמלק. אם עמלק בא עם חרב שלופה יותר קל להילחם עמו אבל אם הוא בא בהחבא זה הרבה יותר קשה. יש כאן מלחמה כדי להישאר אדם.

יש סיפור על הרבי מפשיסחא שהלך עם תלמידיו בשדה ואמר לתלמידים תרימו את כנף המעיל של האיכר הזה והם ראו שיש לו תכריכים תחת בגדיו. כל האיכרים היו מתים שעדיין עשו את עבודתם. התלמידים חזרו מפוחדים שמא גם הם כאלו אז הרבי אמר להם: כל זמן שיש לאדם הרהורי חרטה הוא עדיין לא מת. כל עוד כואב בבשר אז הוא עדיין לא מת.

עולם התווה

אני רוצה להגיע לעוד עמלק אחד.

שיש לו ראש גדול ולב קטן - זה לא עמלק. זה מה שנקרא בחסידות "מיצרי הגרון", שר המשקים ושר האופים שנמצאים שם במיצר. יש מה שנקרא ברפואה bbb שזה מחסום שמגן על המוח מפני חיידקים כדי שלא יעשו נזקים כי במוח הנזק יכול להיות הרבה יותר גדול. המיצרים האלו הם לא רק פסיים. יכול להיות שאם היינו נבראים אחרת והיה מעבר שופע בין המוח והלב אז היינו נראים אחרת אבל אין דבר כזה. אבל כל זה הוא לא עמלק. עמלק זה חיתוך גמור עד למצב שאתה כבר לא מודע ולא מרגיש את עצם הניתוק. אתה ממשיך לחיות חיים נורמטיביים, לשבת וללכת ולחשוב באופן אינטלקטואלי אבל בלי שום קשר לאדם עצמו. כנגד הבעיה הזו מגיע העניין של מלחמת עמלק. המלחמה שלא לתת למחלה הזו להיכנס. אם אדם מרגיש שזה מתחיל להיכנס בו הוא צריך להקים צעקה גדולה ומרה.

כמו שאנשים שונים בתווי הפנים שלהם ובאינטליגנציה שלהם כך הם שונים ביצר הרע שלהם. ר' צדוק הכהן כותב את זה על מה שאמרו "שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" הוא אומר שמי שיצרו גדול מחברו הוא יכול בפוטנציאל להיות גדול מחברו. הקב"ה בורא אנשים בפרופורציה ולכן הוא בורא יצר הרע לאדם במידה ובאיזון למידות הטובות. רבי שמחה בונים מפשיסחא אמר שאדם

שלי - זה לא נותן את האפשרות לחיות עם זה. אני מנסה לעשות לספק הזה כל מיני דברים אבל אני לא נפטר ממנו. בתוך הספק יש סוג של ניהיליזם גמור, הספק שיך לתוהו ולא לתיקון ולכן יש לזה כל כך הרבה עוצמה. עמלק במובן הזה שואב את כוחו מעולמות ראשוניים, מהחושך שעל פני תהום, מהמקום שלפני היות עולם. רבי נחמן מדבר על קושיות שבאות מתוך החלל הפנוי. קושיות מהעולם הבנוי יכולות להיות חמורות, אבל יש עליהן תשובה. קושיות מעולם התוהו אין עליהם תשובה. יש צדיקים שצריכים אולי ללכת לעולם התוהו. זה עולם נורא משום שבחלל הריק אין אחיזה, זה נתיב שלא ידעו עיט. מה קורה כשיש דבר שאין לו שום קנה מידה, שום פרמטרים, שום נקודת אחיזה. שאלות יכולות להיות בעולם התיקון. ספקות באים מהתוהו ובוהו.

אני לא רוצה להאריך יותר מדי בעניין הזה בגלל שבעצם העיסוק יכול להיות צד של סכנה. בדברים גשמיים יש אנשים שלא מזכירים דברים מסויימים, שמא זה יקפוץ עליהם. יש אנשים שלא מזכירים שדים בלילה, אולי הוא יקפוץ עלי. כעין זה, גם השד שאנחנו מדברים עליו יכול לקפוץ, אני לא יודע איזה שד זה, יכול להיות שזה הוא בעצמו, הסיטרא אחרא בשורש שלו. יש סיפורים שבתחילתו הוא מלאך קדוש. עומד לו שם

רגילים לומר ש'עמלק' הוא בגימטריה 'ספק' וזה דבר רציני. דיברתי על הנזקים של עמלק אבל השאלה היא מה הטכניקה שלו. אחת הטכניקות של עמלק היא לעסוק בספקות. אפיקורסות מנסה לשבור משהו או לבנות משהו. יש לי משהו להגיד ואני מנסה לשבור דבר אחר, לעומת זאת, ספק לא צריך הוכחה והוא לא צריך לבנות משהו במקום. הוא רק ערעור, הוא לא אומר "לא" או "כן" מפורש. הוא לא משנה את "לא תרצח" ל"תרצח" אלא הוא מוסיף סימן שאלה. הוא לא עונה תשובה, הוא לא מחויב לזה. הוא לא מחויב לראיות. קשה מאוד למחוק סימן שאלה כזה. הספק של עמלק הולך מהדברים הגדולים ביותר ועד לזוטות שבזוטות, מיסוד היסודות ועד הדברים הקטנים. ספק לא צריך 'רגלים לדבר' הוא מגיע גם בלי רגלים.

אמרו חסידים שכאשר רוצים משמים להפיל אדם, מטיילים בליבו ספקות על חבריו הטובים ואחר כל על הרבי שלו. עמלק לא פוסל את החברים והופך אותם לשונאים אלא רק שם סימן שאלה. בדומה לזה קורה לפעמים בין איש לאישתו, זה מתחיל בסימן שאלה. זה לא חד משמעי. כשיש לאדם דבר ברור יותר קל להיחלץ מזה אבל ספק מוציא את הנשמה.

כאשר מתחילים לעלות בי ספקות לגבי החברים שלי או בני המשפחה

מלאך שהוא מלאך גדול, והמלאך הזה הוא כל כך אינטלגנטי ובתוך האינטליגנציה שלו עולה השאלה "אולי", ואז הוא נהיה מלאך המוות.

מחלת הספק

זו הנקודה של עמלק, יש זמנים שספק לא נכנס לי בראש. בארץ טובה ורחבה אין לי ספקות. גם בגלות מצרים אין לי ספק, שם הכול ברור. אבל בין מצרים לארץ ישראל יש איזה מקום באמצע ששם עמלק יכול להיכנס. חיים איתנו אנשים שהיו במחנות השמדה, הם יצאו משם מוכים, אומללים, ולפעמים שנים אחרי זה אדם נהיה משוגע. כשאדם יושב במקום כזה אין לו ספקות. הוא אולי הולך למות מחר או בעוד שעה, ואין שם ספקות. במקום של אושר, גם כן אין ספקות. הספקות נמצאים באמצע. המשפט הוא משפט, וברגע ששמתי עליו סימן שאלה - הוא מפסיק להיות משפט חיווי והופך להיות ספק. הספק איינו פנוי על פעולה רציונאלית. יש למשל את האנשים שדואגים, הדאגנים המופלגים. אני בודק את המכונית: יש מספיק גז, מים, שמן, ואחרי שבדקתי פעם אחת אני הולך לבדוק פעם שנייה ופעם שלישית ורביעית. לפעמים אדם לא משתלט על זה, והספק הופך לשיגעון ממש. על כל מסקנה שאדם מגיע אליה נוסף רוכב שאומר: ואולי לא? אני חוזר עוד פעם על החשבון, אפילו

על חשבון של מכולת, אני אומר: אולי בכל זאת טעיתי? חיברתי את המספרים בעל פה, בכתב, במחשבון, ואולי לא העתקתי את המספר נכון. אני לא צריך נימוקים לזה. אני לא צריך סיפורים של מישהו אחר, אני ממציא את זה בעצמי.

אנשים שהם בעלי דאגה הם פנטסטיים ביצירתיות. עש אנשים שכהילד לא מגיע בזמן הביתה, אז מתחילה היצירה הספרותית שלהם: בוודאי הוא שותת דם, הוא נפל מהגבעה, הוא קיבל אמנזיה וכן הלאה. יש לכל אדם שיקולים, וכשאדם הוא נורמלי הוא שוקל אותם ומגיע למסקנה סופית. בתורת המשפטים קוראים לזה "הכלל על סופיות הדיון". אני אומר: כאן נגמר הדיון, כי אם אני לא מסיים את זה שם - זה יכול ללכת עד אין סוף.

מלחמה לה' בעמלק

בספרים כתוב שלעמלק אין תקנה, אין דרך לרפא אותו או לתקן אותו ולכן יש מלחמה בעמלק. מלחמה כוללת שלא מבחינה בין עמלק אחד לעמלק אחר. לספקות אין תקנה, כי גם תילי תילים של תשובות לא מועילים לספק. אם משהו בתוכי ממשיך להעלות את הספק הזה - הוא חוזר וחוזר. אני יכול רק להרוג אותו. אני לא יכול לעשות אותו הסכם או פשרה. צריך, כמו שכתוב בפיוטים שלנו, לקחת את קוצץ

לי שאלות כאלה שרודפות אחרי, עוברות כמה שנים ואני אפילו לא זוכר מה הציק לי. אם הייתי מתעסק איתו הוא היה מוליך אותי לארץ שלא ישב בה איש ולא ישב אדם שם. הספק הוא כמו אפס בחזקת מיליון. נניח שאני פוגש אפס אחד, הוא מטריד אותי. אני יכול להוסיף לו אין סוף אפסים, ועדיין הוא יישאר אפס. אם אני מתחיל להיכנס אליו אני לא אצא. עמלק, הסימן שאלה הזה, הוא דבר שאין לו פתרון, אני לא יכול להציב שם פתרון. במתמטיקה יש כלל שאסור לחלק באפס. אני זוכר שישבתי ולמדתי הרבה בבית הספר וזה היה מציק לי: למה נגרע חלקו של האפס? למה אי אפשר לחלק באפס? הנקודה היא שחלוקה באפס זה כלום. אני יכול לעשות מספרים חיוביים ושליילים, חוץ מאפס. ספק זה לקחת מציאות ולחלק אותה באפס. לכן, בתמצית העניין, אני אומר לעמלק: אתה הרי לא שואל שום שאלות ולא מציע שום תשובות. אתה סתם נמצא שם ומנסה להרוג אותי. על זה אנחנו מצווים "תמחה את זכר עמלק". את המחיה הזו אפשר לעשות על ידי השמדה אבל גם לפעמים על ידי ליצנות. בפורים עושים את שני הדברים: גם מכים את המן, וגם עושים עליו ליצנות.

בן קוצץ, ולמחות את זכרו והבאים אחריו. לזה אין תקנה אלא במיתה. יש ספקות שצריכים לתלות אותם על עץ גבוה 50 אמה. משום שהוא מרעיל כל דבר, כולל את התשובות הכי טובות. אני אומר לו בסך הכול: תסתלק מכאן, אני לוקח את הספק וזורק אותו לנוקבא דתהומא רבה. יש בגמרא דיון על ריח רע שאין לו עיקר. מה עושים איתו? לפעמים קורה כשזה בדרך ואז זה לא מפריע, אבל לפעמים זה באמצע התפילה. אני לא יכול לזרוק את זה. מה שאני יכול לעשות זה לחכות שיכלה מעצמו. ככל שאני יותר מתעסק עם הספק הוא מקבל ממני חיות ולא יוצא. הם רק נהנים מזה שהם נמצאים איתי במשא ומתן. אם אני מתעלם, הם ימותו מההתעלמות לבד.

כשיש לאדם שאלה, אז יש לה אולי תשובה. אם לא אז הוא נשאר בצ"ע, או בצע"ג. אולי תשבי יתרץ. יש לי שאלה בגמרא, חמורה מאוד, בברכות כתוב כך ובערכין הפוך. לכל אלה יש עקרונית תשובות מכל הסוגים. מה קורה כשיש ספק? אני קורה גמרא ואז אני חושב: זה בכלל שווה להתעסק בזה? מה התשובה שלי? כן, בודאי! מאיפה אתה יודע? אני יכול לשבת ולהתמזמז עם זה עד אין קץ. בדרך כלל ספקות באים מהתוהו, מהריק. אפשר לשאול את השאלות הכי קשות, אבל אי אפשר להתייחס לספקות הכי קטנים. לפעמים יש

ליקוט: מלחמה לה' בעמלק

על ידי הקמת מדינה עצמאית, לא פתרו את הבעיה, אלא רק שינו או הסיטו אותה. האנטישמיות נשארה במקומה. לפיכך יש בידינו רק שתי תגובות: האחת היא לעשות כמיטב יכולתנו, כמו בימי אסתר או בדורות אחרים, להתגונן ולהילחם ברע הזה ולתת זמן מסוים של הפסקה ומנוחה מפרצי השנאה. לעצם העניין אין בידינו תשובה מספקת; כל מה שאנחנו יכולים לעשות הוא לצחוק. הצחוק הזה הוא לא רק על מפתחם של אנטישמים מסוימים: הצחוק הוא על האבסורדיות שיש באנטישמיות, על הגיחוך והסתירות הפנימיות שיש בה שהם נשאים, מבחינתנו, לא דבר שאנחנו יכולים בעצם לעמוד מולו בטיעונים אלה או אחרים, אלא רק לעשות חגיגה של צחוק.

(ברכה, פורים תשס"ט)

גם בפנימיות הנפש, מחיית עמלק שייכת בכל זמן, בכל דור, ובכל אדם, ואין היא שונה בעצם ממחיית עמלק בחיצוניות. הגימטריא של עמלק,

במשך הדורות נתנו הסברים וצידוקים רבים לאנטישמיות: דתיים, גזעיים, תרבותיים. עצם הריבוי של הסיבות הללו יש בו משום הוכחה שגם אם יש בהם איזו ממשות, הן אינן אלא כיסויים לבעיה בסיסית יותר, שאולי איננה ניתנת להיאמר. אם קיומו המתמשך של עם ישראל במשך אלפי שנים בתוך סבל ומצוקה הוא סוג של נס שאין לו הסבר רציונאלי אמיתי, אלא הוא מסתורין, הרי האנטישמיות היא, לעומתו, תופעה דומה. ההסברים הם חיצוניים, ולא פעם זמניים ומקריים; השנאה היא ממשית, ובעצם מסתורית.

כנגד אויבי ישראל שיש להם סיבות לאיבתם יש גם אמצעי הגנה, שפעמים מסלקים את הבעיה מעיקרה ופעמים אפילו יכולים להגיע לידי השלמה. האנטישמיות, משום שהיא בעיקרה בלתי רציונאלית, אפשר אולי להתגונן כנגדה, אבל אין אנו יודעים על דרך להשמיד אותה. הניסיונות של היהודים במאות השנים האחרונות לפתור את הבעיה בדרכים מנוגדות: הן על ידי התבוללות קיצונית והן

שאפשר להתייחס אל העולם בפחות רצינות. אחר, באים מצדו של עמלק אשר בתוכנו הספקות, החששות, ההשערות - "אולי...", "שמא". אפילו בשיאים הגבוהים ביותר, כאשר אדם מישראל מגיע להכרה מלאה, להשגה, לאור אלוקי השופע עליו, גם אז מתייצב עמלק בדרך - בעקשנות, בקשיות העורף אשר כל כוחות הרע כולם כנוסים בתוכה, הוא עדיין לוחש "שמא כל זה טבע, שהרי הכל הוא טבע, אין אלוקות בעולם".

לילדים רבים עולה ספק, האם הוריהם הם הוריהם האמיתיים. מחשבה כזו נובעת לרוב מכך שהילד מרגיש קצת זר, ובונה על כך תיאוריות ומגדלים. באופן דומה פועל עמלק - מתוך רעיונות-רוח קלושים ובלתי מבוססים הוא מצליח לייצור ספקות באמונה. הספק אינו נולד מבסיס או טענה מסוימים, אלא מעצם קיומו של עולם התווה, מהבל וריק, ואם רק נותנים לו מקום - הוא יגדל.

כעת אנו מגיעים להתמודדות עם ספקותיו של עמלק: לא לחינם מכונה המאבק עם עמלק - 'מחיית עמלק'. למחות את זכר עמלק פירושו למחוק אותו לגמרי. ההתמודדות אתו היא בעזרת התעלמות ממנו ומקושיותו. עמלק, במהותו, אינו ניתן לשכנוע, מכיוון שטיעונו אינם נובעים מתוך עולם של סיבה. אילו היו הם נובעים מתוך סיבה והגיון, ברגע שהייתי

שרומזת על פנימיותו, היא, כידוע, "ספק"; ישנו ספק לגיטימי - כאשר ישנו עניין שהאדם אינו יודע אותו בוודאות. ספק זה יתבטל אם יהפוך העניין להיות ברור ובהיר. ספיקות מסוג זה אפשר לפתור על ידי התמודדות אתם ועם הבעיות שהם מעלים. נקודה זו של התמודדות ופתרון היא התחנה הראשונה של עמלק, הבא לעודד את הספק ולהשאירו קיים.

הספק שיוצר עמלק, נובע מניתוק בין המחשבה לרגש. אילו הלב היה מרגיש את כל מה שהשכל מבין - לא היה מקום לספקות לחול. אולם בפועל, גם תובנות שנמצאות במוח בבהירות, נעשות מעומעמות כאשר הן יורדות למטה - לעולמות הרגש, שם נוצרת נקודת אחיזה לספק. כל חייו של האדם מלאים ברגשות נעלים, במחשבות עליונות - אלא שהמעבר בין המחשבה להרגשה החמה, בין ההרגשה למעשה, כרוך בקשיים עצומים - במלחמה הפנימית נגד עמלק.

(מחיית עמלק, חיי שנה)

האמונה הישראלית, משמעה שיש כוח אלוקי שמנהיג את העולם, שכוח ה' מלא את העולם, שיש השגחה פרטית על כל אדם בכל עת. עמלק מכניס בלב את הקרירות, את ההרגשה שאין צורך להתלהב כל כך,

מתמודד עם הסיבה ודוחה אותה, היה נמחק גם המסובב. המחיה הגמורה של עמלק היא רק כאשר "עין בעין יראו", כאשר תהיה ודאות גמורה מתוך ראייה פנימית.

(מחיית עמלק, חיי שנה)

הבחינה הזאת של עמלק, התחושה הזו כתחושה כללית, מתוארת בכל מיני מקומות באופנים שונים, ולאו דווקא בעניין של עבודת ה'. לפעמים יכול לקרות שבן אדם היה בתוך מערך מסוים של חיים ומשהו בחיים התנתק. ואז, המחשבה ממשיכה לעבוד, ויש אפילו איזה סוג של רגש עקר שממשיך לפעול כל הזמן. אבל הרגש הזה איננו מביא דברים לאיזושהי מסקנה, ואז אדם מרגיש את עצמו שהוא נעשה הפקר לכל הרוחות הרעות בעולם.

לפעמים זה קורה לאדם בקשרים בין אישיים: אני נמצא עם מישהו, ויכול להיות שאני אוהב אותו, ויכול להיות שאני כועס עליו, אבל אני נמצא בקשר. לפעמים שום דבר לא קרה, נוצר מעין חתך כזה, והוא גורם לכך שאני מסתכל על אדם מסוים ולפעמים אני יודע את כל מעלותיו ואת כל מה שיש בו, ולמרות זאת יש משהו כזה שבתמצית - לא אכפת לי ממנו. אחרי כל זה, לא אכפת לי. המצב הזה של הניתוק הוא ביטוי

לכך שנכנסת בחינה של עמלק לתוך הנפש.

היה אדמו"ר אחד שאמר שלפני שבן אדם מגיע לכפור בעיקר, אז השטן לוקח ממנו את האמונה ביהודים טובים ובידידים טובים. זאת אומרת שלוקחים לו את התפיסה שיש לו ידיד טוב, שיש בן אדם שקרוב אלי, ושאינו קרוב אליו. נוצר ניתוק של קשר, זה לא אומר שרואים את זה כלפי חוץ, אני לא צריך לשבת ולהתקוטט, אלא שמשוהו מת בתוך הקשר; כלום לא קרה לי, לא אכזבה ולא ידיעה אחרת, אלא פתאום יש מעין מוות בתוך הקשר. אותו דבר לגבי הכפירה: יש סוג של אמונה פשוטה, ואז בן אדם מתנתק. לא צריך לקרות שום דבר דרסטי כדי שזה יקרה. מה שעושה עמלק זה תהליך, לכן הוא אומר כל הזמן "אשר קרך בדרך", כביכול באמצע התהליך יש משהו במהות הנפש שמתנתק.

(ביאור תורה אור, ד"ה חייב איני לבסומי)

מדוע עמלק נקרא 'ראשית גוים'? משום שגם הקליפה המנומקת לא יונקת רק מנימוקים של טוב. יש הרבה מאוד סיבות, אבל מעבר לכל אלו יש נקודה של רצייה פנימית. וכשאני רוצה גם איני יכול. כשנקודת הרצייה הפנימית נעדרת, איני מסוגל לעשות

"על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע". אפשר לחשוב שאת כל העברות האחרות עושים רק ביצר הטוב... מה זאת אומרת על חטא שחטאנו ביצר הרע? זאת אומרת שיש עבירות מוגדרות שעושים אותן ביצר הרע. יש עבירה שהיא מתומצתת, יש יצר רע נקי. יצר רע נקי, כמעט בנוסח של בודלייר. הקסם של הרע בתור רע. שזהו חלק מהעניין של עמלק. ה'לא'. יש משהו כזה, לא חשוב מה יהיה, לא חשוב איך הצד האחר - אני לא רוצה. בכל רע יש משהו של עמלק. לכן ראשית גוים עמלק, מפני שהוא נמצא בכל הדברים כולם.

(ביאור תורה אור, ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק)

במובן מסוים, הייתי אומר שבאופן מסוים, היצירה הכי מופלאה של הקב"ה היא האפיקורסים. מדוע? מפני שיש דבר שחי מכוחו של הקב"ה - נושם איתו, חי בתוכו - ומכחיש את מציאותו! יש לנו מעין זה באמת במדרש רבה, שמדבר על פרשת עמלק, ואומר מעין הדימוי לזה: משל לילד שהיה מורכב על כתפו של אביו והולך, והילד שואל כל עובר ושב: "אולי מישוה ראה את אבא?". במובן הזה האב מבטא את אבהותו דווקא על ידי אלה שנמצאים וששואלים כל הזמן האם יש אבא, או שמחליטים שאין אבא.

דברים, ואין לי חשק לעשות אותם, ואני מוצא ממילא את כל הרציונליזציה למה לעשות באופן אחר. אם כן, יש מערך שלם של נימוקים לעשות משהו לא טוב אבל בכל אחד מהם יש באיזשהו מקום את התמצית של עמלק, שאומר בעצם אחרי כל אלה, אחרי כל הסיבות הטובות שיש לי

**במובן מסוים, הייתי
אומר שבאופן מסוים,
היצירה הכי מופלאה
של הקב"ה היא
האפיקורסים. מדוע?
מפני שיש דבר שחי
מכוחו של הקב"ה -
נושם איתו, חי בתוכו -
ומכחיש את מציאותו!**

לעשות איזשהו דבר מגונה, אחרי כל זה, אני גם נהנה שאני עושה דווקא.

בוודאי שליום הכיפורים יש אחד שהוא לכאורה דבר משונה. יש שמה וידוי ארוך של א"ב כפול, אחד הוידוים הוא

(שיעורים ב"דרך מצוותיך", מצוות מחיית עמלק)

אני אומר לעמלק: אתה הרי לא שואל שום שאלות ולא מציג שום תשובות. אתה סתם נמצא שם ומנסה להרוג אותי. על זה אנחנו מצווים "תמחה את זכר עמלק". אותן השאלות שאין להם תשובה, דרך אחת היא להשמיד אותם. דרך שנייה, ועושים את זה גם בפורים, זה לעשות מזה ליצנות. כשהוא קיים הוא גדל, ומדבר, וכשאני נותן לו מקום הוא נכנס לעוד מקום. בפורים עושים את שני הדברים: גם מכים את המן, וגם עושים עליו ליצנות. זה עובד כמו חרב פיפיות.

(שיחה לפרשת זכור, תשס"ח)

עמלק הוא זה ששובר ומסתיר בדרגות השונות את הקשר, את הרצף, בין שמי השמיים והארץ, והוא פוגע בכל מה שהאדם עושה. אחר כך ממילא באים כל שאר הדברים הרעים, אבל הוא עושה את הניתוק הראשון של השורשים. זוהי בחינת ראשית, וזו המשמעות של "ראשית גוים עמלק".

נגד עמלק אין דרך אלא "יד על כס י-ה". אי אפשר להילחם בעמלק

אלא על ידי זה שאני יוצא מן הכלים; על ידי זה שאני יוצא מההגבלות ואני מתנשא מעבר להגדרות הללו, ואז אני יכול לעבור מעבר לדרגה ולהגבלה של עמלק. יש אופן שהדבר הזה נעשה על ידי תשובה עילאה, של יום הכיפורים, שהיא התרוממות העולם למדרגה כזאת. ויש אופן שהוא נעשה על ידי 'עד דלא ידע'. גם ביום כיפור יש 'עד דלא ידע', רק שהוא מסוג אחר. מפני שכל המהות של תשובה, סליחה, מחילה, כפרה, הוא תהליך מעבר לרציונאלי, תהליך של ההתרוממות אל מעבר למציאות. ובפורים מתגלה העניין הזה באופן אחר, בדרך אחרת, על ידי זה שהאדם יוצא, על ידי זה שהוא בבחינת 'עד דלא ידע'. האדם יכול להשתמש בזה כדי לעלות מעבר למחיצות, ועל ידי זה הוא יוצא מבחינת עמלק.

יש ימים בודדים שבהם האדם יכול לגלות את זה בתוך נפשו. אלו הם בדיוק אותם הימים שבהם הוא מגיע לנקודה של מסירות נפש. בדיוק באותה נקודה שבה הוא יוצא מעבר לגבולות הכלי של עצמו, וכשהוא יוצא מעבר לגבולות הכלי שלו, אז הוא נמצא למעלה מהמדרגה של עמלק.

(ביאורי תורה אור ד"ה חייב איניש לבסומי)

תַּעֲנִית אֶסְתֵּר

”

מגילת אסתר היא אפוא "מגילת הסתר הפנים" האלוקי, מגילת עם ישראל בגלותו. כאשר הסכנות האיומות ביותר לקיומו מתחילות כאילו בקומדיה, וכאשר הניסים המתרחשים בהצלתו נובעים אף הם מתוך אופייה של הגלות.

ישנו סיפור, על נכדו של אחד האדמו"רים שבא אליו בוכה. שאל אותו הסבא, מה קרה? והנכד סיפר, ששיחק במחבואים עם חבריו, התחבא, ואף אחד לא בא לחפש אותו! התחיל הסבא גם הוא לבכות: הרי זה מה שאומר הקב"ה: אני מתחבא ואף אחד לא בא לחפש אותי!

מי שמסתתר מבקש שיחפשו אותו. כשהוא מודיע שהוא מסתתר הוא על כל פנים אומר: "אני נמצא"; אתם אולי אינכם רואים אותי, אבל אתם יכולים להיות בטוחים שאני נמצא. זו תפיסה הפוכה לזו שביטאו כמה פילוסופים, שאם האלוקי אינו נראה ואינו ניכר - המשמעות מבחינתנו היא שהוא איננו קיים. לעומת זאת, מה שנאמר כאן הוא: אמת שלא רואים, שלא תופסים - אבל אין זה אומר שהוא נמצא פחות, אדרבה - הוא נמצא יותר. זו הבעיתיות וזה הכוח של פורים לעומת חגים אחרים, שבו אין אנו חוגגים את התגלותו אלא את מציאותו; את העובדה שהוא נמצא, למרות ובגלל שהוא מסתתר. שכן מה שאין רואים, מה שנסתר, הוא בודאי למעלה מכל מה שמתגלה.

בין הניגונים של חב"ד ישנו ניגון למילים "אכן אתה אל מסתתר". והמפתיע הוא שהמנגינה אינה מנגינה עצובה, ואף לא מנגינה של געגועים, אלא דווקא מנגינה של שמחה. מפני שהיא אומרת: אכן אתה אל מסתתר - אבל אנחנו יודעים: אתה נמצא. פורים הוא חג של הגלות, כי הוא אומר שבתוך ההסתר, בתוך החשכה ובין הצללים; בתוך הגזירות והקשיים וחוסר הוודאות - גם שם נמצא ה'.

(מגילת הגלות)

”

תענית עמלק

שיחה בישיבת 'מקור חיים'

תענית אסתר תשמ"ז

שפורצת את הגבולות. כשאני דן בשמחת פורים תמיד יש את השאלה: 'לשמחה מה זו עושה' לא במובן של "מדוע אני שמח"? אלא במובן של "איך אני שמח"? איך אני מכניס את עצמי פתאום לשמחה כזו שפורצת את הכול? מה הרקע, מה הבסיס של שמחה כזו? ושוב, אני לא מדבר על הרקע בתוך הסיפור של המגילה, אלא על הרקע בתוכי, איך אני מוצא שם בפנים את השמחה הזו?

השאלה הזו היא בעצם שאלה שקיימת לגבי כל אחד ואחד, אנחנו אמורים לבוא ביום של חג, ולשמוח בחג, הגיע חג פלוני אנו שמחים בחג, מגיע חג אחר אנחנו שמחים בחג, אז יש ציווי "ושמחת בחגך", ברגע זה שהתחיל החג אני מצווה לשמוח. יש לי מצב רוח, אין לי מצב רוח, אני מצווה לשמוח. אבל גם בנקודה הזו פורים הוא אתגר גדול יותר מחגים אחרים. לכל חג וחג יש הכנה לחג, כשחושבים על זה יש לכל החגים הכנות לחג, וההכנות מסייעות לפתיחת הלב כדי

תענית אסתר היא תענית מעט משונה. חלק מהמוזרות שלה אפשר לראות בסליחות שאומרים בתענית הזו, לפעמים יש תחושה שאף אחד לא יודע על מה התענית, על מה אנחנו בעצם מתענים. אני יכול להבין שאנחנו מתענים בתעניות אחרות, מצום גדליה עד י' בתמוז אנחנו מתענים בגלל שהיה חורבן, והחורבן עדיין לא הגיע לידי תיקון, ומכיוון שהדברים לא הגיעו לתיקונם גם בזמן הזה - אנו מתענים. זה אגב מה מה שכתוב בגמרא, שכאשר יבואו הדברים לתיקונם הם יהפכו לימי ששון ושמחה. לעומת זאת, תענית אסתר, לא רק שהיא לא כתובה במקרא, במשנה או בגמרא, היא גם תענית שאין לה שום הסבר, תענית שלא מסבירה את עצמה.

אני רוצה לדבר על כך משני צדדים כידוע פורים הוא יום לא רגיל, יש לנו שמחת יום טוב, ויש לנו שמחת פורים שהיא סוג אחר של שמחה, שמחה שאיננה הולכת לפי איזה סדר, שמחה

מציאותם.

בהרבה מצבים דווקא מתוך זה שהייתי בחושך משם צומח ויוצא אור. ולעניין שלנו, חלק מההכנה לפורים זה הכנה של 'מעין', אדם נכנס לתוך מצב שהוא 'מעין' צרה 'מעין' מצוקה כדי שיוכל אח"כ לצאת להרגשה של מנוחה, להרגשה של פורים, כדי להיכנס לעניין של החג. אפשר היה להביא גם מקבילות וגם מראי מקומות ממקומות אחרים שאכן יש דבר כזה הכנה של שמחה, ובמובן מסוים אפילו הגבלת השמחה, משום שהשמחה תלויה בזה שאדם בונה מקודם את המסגרת הראויה וזו היא המסגרת שעושים קודם תענית כדי שאפשר יהיה להיכנס לשמחה, עושים קודם תענית כדי שאפשר יהיה לסגור את המערכת הזו כראוי. זה צד אחד של העניין.

אבל יש גם צד אחר שהוא אולי יותר פנימי ונוגע בעניין. בפורים בכלל אנו מדברים על עניין שחורג מגבולות של פורים. יש רשימה ארוכה של תאריכים שעשו אותם ימי זיכרון למאורעות שונים. יש למשל את מגילת תענית שמלאה ימים כאלה שנועדו להזכיר מאורעות מסוגים שונים ומאופנים שונים, אבל המאורעות הללו לא החזיקו מעמד משום שהם בטלים בתוך הצרות, כמו שכתוב בגמרא. ועכשיו איננו יכולים

שיהיה אפשר להגיע לשמחה. אבל כשאני מגיע לפורים אז אני כאילו קופץ פתאום מיום של חולין לתוך שמחה, בלי לעשות הכנה לשמחה. לכן, לצורך העניין הזה, אני זקוק קודם לאיזה שהוא סיוע והסיוע הזה בא דווקא מהצד השני, מהצד ההפוך לשמחה. בשביל להתכונן לשמחה אני צריך לעשות איזו התבוננות במה שחסר, ולהיכנס להרגשת השמחה דווקא מתוך השינוי, מתוך המעבר דרך משהו שאיננו קיים באותו אופן ובאותה דרך שהיה קודם לכן. השינוי הזה הוא שקובע ומשפיע על שמחת החג. כלומר זה שאני צם קודם הפורים, אין אנו מצווים לשבת בשק ואפר, אין אנו מצווים לעשות תעניות גדולות וניכרות בעניין הזה, אבל אנחנו מצווים לחוש איזו הרגשה של אנשים במצוקה, ולו גם מצוקה קטנה, מצוקה של תענית אסתר, לא תענית קשה, אבל זו הרגשה של מצוקה משום שאי אפשר להרגיש שחרור מבלי להרגיש קודם את הצד האחר. מי שלא היה בשעבוד אינו מרגיש שחרור מפני שכמעט כל הדברים שהם דברים חיוביים בתוך המציאות שלנו, אנחנו מתרגלים להם מהר ומפני שאנחנו מתרגלים להם, הם נעשים חלק מחיי היום יום שלנו. יש הרבה הדברים שבן אדם אינו יכול לעמוד עליהם, אינו יכול להרגיש אותם, אלא אם כן הוא חש את חסרונם ומי שלא חש בחסרונם לעולם אינו מרגיש את הווייתם ואת

למנות, לא את הניסים שקורים לנו, לא רק מפני שהם טובעים בתוך גל של פורענות, אלא איננו יכולים למנות את הניסים עצמם... אני לא יודע אם מישהו עשה רשימה של כל הימים שהם 'פורים' דקהילה מסוימת, או 'פורים' של משפחה מסוימת, אבל יש פורים בכל תפוצות ישראל ובכל מקום יש ימי פורים כאלו שהם בדרך כלל לא נשמרים הרבה זמן, הטעם הוא שהמאורע היה בסופו של דבר מאורע זמני, ומאורע שהיה בזמן, בסופו של דבר מיטשטש עם הזמן. מה נשאר בתור חג, רק דבר כזה שיש לו משמעות, מעבר לאיזה מאורע שחל אי אז במהלך ההיסטוריה. יש לזה דרגות שונות, או אופנים שונים של הבנה, אבל בסך הכול זה העניין של חג שנשאר חג.

לגבי פורים עצמו, בעצם אפשר לחלק את פורים לשני צדדים, לחלק חיצוני ולחלק פנימי, יש את החלק החיצוני של פורים, החלק הגלוי של פורים והוא החלק של המלחמה שלנו בשנאה המתמדת, עמלק במובן החיצוני הפשוט, עמלק בתור השונא המתמיד של ישראל, ופורים הוא מבחינה זו אב טיפוס, רבים כתבו על כך שבפורים יש לנו תבנית יסוד של כל מה שמתרחש, אחר כך באיזה אופן בהיסטוריה שלנו - הכול מתמצה בצורה כזו אחרת בסיפור של פורים. למרות שאין לנו ניסי פורים בכל פעם

אבל מאורעות דומים תמיד נמצאים ותמיד מתרחשים. המן הראשון נתלה על עץ יחד עם עשר מבניו אבל כמו שאמרו חז"ל חוץ מהעשר הללו שניתלו היו עוד כמה בנים ואני מתאר לעצמי שחלק נעשו עיתונאים וחלק נעשו אישי ציבור ועוד כמה וכמה תפקידים כאלה והם ממשיכים את ההיסטוריה של המן בכל הדורות. במובן הזה ברור לנו שהמן לא מת. ויש גם אלמנט נוסף שקיים והוא שאחשוורוש לא מת, ושהוא לא פחות מסוכן, יש לנו מצד אחד את השונא הגלוי והמפורש, זה שלא יכול לסבול את קיומנו. הרי מאיזה שהוא סיבה יש לנו במגילת אסתר ניתוח פסיכולוגי למה מישהו שונא יהודים, ועשו ניתוחים כאלה על כל מיני שונאי ישראל לדורותיהם, מה קרה לו לפלוני שזה כל כך חורה לו, פגע לו יהודי פרטי באיזה שהוא מקרה, רימו אותו בעסקים או לא רימו אותו, ונוצר מזה המן. אבל מעבר לשונא הגלוי הזה יש גם את הדמות של אחשוורוש גם היד דמות שאנחנו מכירים. אחשוורוש הוא העולם הגדול, המלך, השלטונות, מה שקוראים לזה 'דעת הקהל העולמית', שהם בעיקרו של דבר לא אכפת להם, זה אחשוורוש, הוא נשאר נצחי, הוא פשוט לא אכפת לו, הוא מוכן להחליף את הטבעת לחתום כך לחתום אחרת, והוא מסוכן לא פחות מאשר המן, משם שהוא קיים בכל הדורות כולם. והוא גורם לזה שכשאתה רוצה להילחם על

הזה, והוא ענה להם, בנימוס גדול, אבל התמצית הייתה שהוא לא יעשה שום דבר, יש לזה סדר עדיפויות, סיפר לי אותו אחד שאביו יצא מהפגישה ואמר: "זהו גמרו את העם היהודי..." תבינו, רזוולט היה אדם שלפי מושגי הזמן היה מה שקורים לזה מלך חסד, הוא היה מאוד פופולארי בין היהודים. זאת אומרת הוא היה סוג כזה של אחשוורוש, לא זה שמנסה להרוג אלא זה שלא אכפת לו. זה היה רק כדי להדגים שהטיפוסים הללו קיימים והולכים מדור לדור, בימים ההם בזמן הזה. לא רק אנחנו משחזרים את סיפור המגילה, הימים האלה נזכרים ונעשים גם ע"י אחרים לא בקריאת המגילה אלא בפועל ממש על בימת העולם. במובן הזה הסיפור של פורים עם כל השמחה שיש בהצלה מבטא גם את הצד האחר, הצד האפל שבו מצבינו, קיומינו כעם וכיחידים תלוי כל הזמן על בלימה. במובן הזה תענית אסתר היא תענית על עצם המצב הזה, על עצם הצורך המתמיד בניסי הפורים הללו שבאים להציל אותנו מהשנאה והשרירותיות כביכול של הקיום שלנו.

אבל יש גם צד פנימי של פורים, שהוא החג של המלחמה בעמלק. יש מלחמה לה' בעמלק, מלחמה בעמלק מבחוץ, ויש מלחמה בעמלק מבפנים. כמו שיש עמלק בחוץ, יש עמלק שנמצא בתוך הלב ורוצה לומר

עצם הקיום שלך האלה שהיו צריכים לקבוע ולהודיע וליצור מסקנות, הם יושבים ומחכים או שישתנה המצב או שלא ישתנה, וסוף סוף ההיסטוריה שלנו מלאה בזה שהשלטונות לא ידעו, לא היה אכפת להם, לאנשים שהיה בידם הכוח החליטו שיש עדיפויות גדולות יותר לדברים אחרים. סיפר

**יש עמלק שנמצא בתוך
הלב ... וזה מה שאומר
עמלק. הוא לא אומר:
אל תעשה, הוא אומר
אל תתלהב, אל תעשה
את זה בבחינת "כל
עצמותיי תאמרנה",
הכל ימשיך להיות
בסדר גם בלי זה, אתה
יכול ללכת במתינות,
אל תרוץ..**

לי פעם מישהו שהייתה משלחת תוך כדי השואה שבאה לנשיא רזוולט, כאשר כבר נודע מה עושים ביהודים, והם באו והתחננו שיעשו משהו בעניין

להיות בסדר גם בלי זה, אתה יכול
ללכת במתינות, אל תרוץ...

יש את התיאור הזה שהוא כל כך
יפה באותו עניין, שר' זירא בא לארץ
ישראל והוא בא על מעבורת והוא
עובר שם על חבל כי המעבורת לא
הגיעה. והנוכרי אומר לו: "עמא פזיזא
דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי
בפחזותייכו קיימיתו" עם פזיז, אתה
מוכרח לרוץ? ומה יקרה אם תגיע
לארץ ישראל בעוד חצי שעה בעוד
שעה...

יש סיפור שמספרים בשמו של
הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק: הרבי
אלימלך אמר שהס"מ, האידך
גיסא, השם המלא שלו הוא ראשי
תיבות: סעודת מצווה אין לו, סעודת
מסכת אין לו, סעודת מילה אין לו.
למה כל כך אכפת לס"מ הסעודות
הללו? מה מציק לו. הנקודה היא
שהשטן בא ומקטרג עלינו, ואנחנו
מספקים מספיק תחמושת, כל אחד
לפום שיעורא דיליה מספק מספיק
תחמושת למלאך הזה, והוא מקטרג,
מה לך לעמך ישראל?, תראה הם
חוטאים, הם רוצחים, הם עושים
דברים כאלה וכאלה. והקב"ה אומר:
תראה, הכל נכון, אבל עוד לא ראינו
שיהודי אחרי שגמר לעבור עבירה
עושה על זה סעודה גדולה, אומנם
הוא עובר עברות אבל לעשות סעודת
הודיה על העבירה, זה הוא לא עושה,

בעניין הזה כמה דברים. התמצית של
עמלק היא "אשר קרך בדרך", יש
את המשל המפורסם על האמבטיה
הרותחת שבא איזה בריון אחד וקפץ
פנימה ולמרות שהוא נכווה באמבטיה
הרותחת מכל מקום האמבטיה
התקררה, וזה אשר קרך בדרך. אבל
יש פירוש אחר של העניין הזה של
"אשר קרך בדרך": "אשר קרך בדרך"
פירושו שהוא אומר קירר אותך...

אחד הדברים שעמלק מתמחה
בהם הוא בקירור והקירור הזה קשור
לדרשה אחרת שדרשו על הפסוק
הזה ש"קרך" הוא מלשון 'מקרה'.
עמלק בא לשנות את ההרגשה
המיוחדת שאתה מרגיש. עם ישראל
הולך מוקף בעננים, השכינה מעליהם
והם הולכים לקבל תורה. הכל
בהתלהבות, הכל בריתחה גדולה, ואז
בא מישהו ומעיר הערה וההערה הזו
משנה את כל התמונה, מחליפה את
כל החוויה. עמלק אומר: אתה רוצה
לעשות איזה דבר? אתה רצה לעבוד
את הקב"ה? ניחא, לא נתווכח על
זה, את זה נשאיר לשנה הבאה, אבל
כשאתה עושה את זה אתה לא מוכח
לרקוד, אתה יכול לצעוד עקב בצד
אגודל, אתה לא מוכרח לשיר, אתה
יכול רק להגיד את הדברים האלה
בשקט - זה מה שאומר עמלק. הוא
לא אומר: אל תעשה, הוא אומר אל
תתלהב, אל תעשה את זה בבחינת
"כל עצמותיי תאמרנה", הכל ימשיך

רוצה גארטעל שילבש גארטעל, הוא רוצה ללבוש בגדים כאלה, שילבש בגדים כאלה, הוא רוצה לגדל זקן ארוך שיגדל זקן ארוך, אבל מה, הוא רק מוציא לו את הנשמה, זה תהליך מתקדם בקירור, ואז הוא יכול ללכת הביתה. ואם הוא יכול להפיל את היהודי גם למרה שחורה אז זה עוד יותר עדיף לו. לא לחינם הוא עובד קשה בערב פסח, שיש יהודים שבמקום שיהיה להם שמחת חג אז כל הזמן יש לו חשש חמץ, ואני בטוח שיש כאלה שהוא בא להם בפורים ואז כל מה שהוא חושב זה האם הוא שתה כבר שיעור 'עד דלא ידע' או עוד לא שתה כשיעור, ואז ממילא מה הוא יכול לעשות, אז הוא יושב ובודק בשיעורים, ואז ממילא אין לו לא שמחת פורים, לא שמחת תורה, לא שמחת מצווה, ולא חיים בכלל.

פורים זה זמן של שמחה של ניצחון, אנחנו שמחים על זה שהתגברנו על עמלק, אמנם לא לנצח נצחים, אבל סיבוב אחד גמרנו אותו. אנחנו מזכירים לא רק את אשר עשה לך עמלק, אנחנו מזכירים גם שניצחנו את עמלק, מפני שאנו מכירים בכך שעמלק יכול להביא אותי למרה שחורה בעצם הזכרתו, בעצם העניין הזה שאני לא יכול להפטר ממנו, לא יכול להפטר ממנו בחוץ ולא יכול להפטר ממנו בפנים, וזה שהוא נוכח כל הזמן, זה שהוא קיים כל

אם ככה הס"מ עכשיו מבין שזה מה שמגן על ישראל, זה שאחרי שעושים מצווה עושים סעודה אחריה, מצווה גדולה מצווה קטנה, אבל עושים סעודה אחריה, אז עכשיו הוא מנסה לעשות את האידך גיסא, סעודת מצווה לא עושים, סעודת מסכת לא עושים, כדי שזה יהיה עכשיו בערך אותו דבר, שהמצוות והעבירות ישקלו באותו משקל עצמו.

זה אותו אופן על העניין שאמרתי על "אשר קרך בדרך". הס"מ אומר: הכל בסדר, אני מסכים, יש עול מלכות שמים, אדרבה תשים את עצמך כשור לעול אבל אל תשיר תוך כדי זה... מה זה עושה, זה מרעיל את כל החיים שהאדם חי. זה לא הורג אותם מיד אבל זה פועל שבכל פעם הם פוחתים והולכים. יש כמה מחלות שפועלות בצורה הזו של שיתוק שמתחיל להתקדם, אז הוא פוגע קודם בכל מידי תנועות מסוג מסוים, תנועות עדינות אני לא יכול לעשות, אח"כ הוא פוגע בתנועות יותר פשוטות ואח"כ אני לא יכול לנוע בכלל, ובסוף משתתקים המוח והלב ונגמר הסיפור

זה מה שעושה עמלק, במקרה שהוא לא יכול לעשות אחרת הוא מקרר את המהות של האדם מישראל, הוא אומר לו ששום דבר לא בוער, הוא מוכן להשאיר לו את התורה ואת היראה ואפילו את השטויות, הוא

הזמן - זה בעצמו יכול להוציא אדם מדעתו. הרי הקושי הגדול ביותר, בבעיות הגוף ובבעיות הנפש, הוא הספק האם דבר כזה ניתן בכלל לפיתרון, כשאיני יודע אם יש לשאלה פיתרון - השאלה נעשית קשה פי כמה וכמה, עצם הידיעה שלשאלה יש פיתרון עושה שינוי מן הקצה אל הקצה. היה אדם מישראל, איש מדע, שאמר כך: "האנשים טעו בזה שהם חשבו שאת הסודות האטומים גילו לרוסים מרגלים, זה נכון שהיו מרגלים בכל העולם, אבל זה לא היה העיקר, הדבר הכי גדול בעניין הזה היה עצם זה שהתגלה שזה אפשרי, משם והלאה זה היה שאלה של יגיעה, כמה אדם מוכן להתייגע בשביל לפתור אותו". ברגע שאני יודע שדבר הוא אפשרי כל הבעיה מקבלת פרוץ אחר. במלחמת עמלק השאלה היא כל הזמן: האם זה בכלל אפשרי? האם עמלק הוא לא מהות נצחית? ולפעמים מרוב מרה שחורה אני מתחיל לחיות עם עמלק במה שקוראים לזה סימביוזה, אני חי איתו ביחד, הוא חלק ממני ואני גם קצת חלק ממנו, חיים של שיתוף כמו שבן אדם חי עם פרייט שבמעיים, חיים של שיתוף, הוא אוכל אותי מבפנים ואני חי איתו. עצם העובדה שיש ניצחונות במלחמה הזו שאפשר, ולורק באופן זמני, לנצח את עמלק, שאפשר לתלות את המן ואת בניו על העץ, הוא העניין של שמחת פורים שאני שמח. אם זה קרה פעם

אחת, הרי שבהכרח אפשר לעשות את זה עוד פעם, הדבר הזה הוא לא בגדר של הבלתי אפשרי, הוא ניתן להיעשות, זה חלק מרכזי של שמחת פורים.

אבל מאידך גיסא יש את תענית אסתר, אם בפורים אני שמח על זה שניצחתי אותו, אז אני צריך לפחות להקדיש יום אחד לחשוב על כמה פעמים בשנה הוא מנצח אותי... אז בתענית אסתר אני עושה את החשבון הזה, זה העניין של המועקה שלפני הניצחון, אני עומד לפני פורים ואני מעמיד את עצמי אל מול השאלה הזו של מה קורה כל השנה. האמת היא שהתיאור הזה שמופיע במגילה של שק ואפר, זה בכי, זה מספד, העיר שושן נבוכה, אלה הם הדברים שאני חוזר עליהם, זה לא מפני שלפני כך וכך מאות שנים עשו זאת, הסיפור הפנימי שלי מתרחש תמיד, זאת אומרת המצב הזה שוב מתרחש, מהזמן שהדת נתנה בשושן הבירה ועד הרגע שכל האימה הגדולה מוסרת בבת אחת - כל הסיפור הזה קורה בתוכי. בתענית אסתר אני עומד בתוך המועקה הזו ואני חש איך בכל פעם קיומי נעשה פחות ופחות בעל ערך, חיי הם פחות ופחות חשובים, אני מרגיש את האימה ואת החרדה ועומד מול הדבר הזה. אין לנו זמן לשבת כל השנה ולחשוב בהרהורים על עמלק, כי אז השנה לא הייתה

היום, ושוב הולך להתפלל ושוב הולך
ללמוד, אז הרב מקשיב ושואל: "מה
את רוצה ממנו? זה בסדר גמור, גם
אני עושה ככה". אז האישה אומרת
בייאוש גמור: **"אבל הוא מתכוון לזה
ברצינות!!!"**

בשביל זה בעצם היה צריך לעשות
תענית גדולה, אלא שאין דבר כזה
בתורה שיצומו שלושה ימים לילה ויום
בלי הפסקה, בשביל עמלק, היה ראוי
לעשות תענית כזו של שלושה ימים
ואולי היה מועיל, אבל היות שאנו חיים
בדורות חלשים ואין לנו כוח לעשות
תענית כמו שעשתה אסתר בשעתה,
שצריכים לשבת ולעשות בירור שלם,
אז אנו עושים לפחות זכר לעניין,
עושים תענית אסתר, שלא יקרה
עוד פעם, שלפחות נודיע שאנחנו
שמחים בפורים. אני צם כדי להיזכר
שאני שמח במצווה, אולי עברתי
השנה עבירות, והתנהגתי בדרכו של
עמלק, אז אני עושה יום אחד תענית
כדי להוכיח שאני לא כל כך מרוצה
מעצמי, ואני אולי רוצה לעשות
תשובה, את התוצאות של התשובה
הזו נראה מחר בחג הפורים.

מספקת אז מקבצים את כל הדברים
הללו ועושים יום אחד שהוא תענית
רק על הדבר הזה, רק על מה שאני
נזקק עדיין לישועה מעמלק. בתענית
אסתר אני יושב וחושב על העניין הזה
של "אשר קרך בדרך" על כך וכך ימים
בשנה שעמלק בא להילחם איתי,
וזה אגב יכול לקרות אפילו בפורים
עצמו, עמלק שמבפנים בוודאי אין
שום עיכוב שיופיע בפורים, על זה
אנחנו מתענים ועל זה אנחנו עומדים
בתענית אסתר.

עמלק בשורש שלו הוא הקול הזה
שאומר לי תישאר בגבולות, בגבולות
הסדר, בגבולות הטעם הטוב, תהיה
אדם הגון, תישאר בתוך המסגרת
שלך. יש עכשיו עולם שלם שאומר
ומצהיר על זה בכמה וכמה קולות:
אתה רוצה להיות דתי, תהיה דתי אבל
חלילה אל תהיה פנאט.

יש סיפור מפורסם שבאה איזה אישה
פלוגית לרב לבכות. מה היא בוכה,
היא בוכה על הבן שלה, הוא קם
בבוקר והוא רץ למקווה ואח"כ הוא
מתפלל, ואח"כ הוא יושב ולומד כל

פורים

”

אנחנו נמצאים כעת בפתח של מגילת אסתר. מגילת אסתר היא כמו שכתוב בספרים, וכמו שניכר בתוך העניין, היא סוג של מגילת הסתר. התמצית שלה היא הסתר פנים. לאמיתו של דבר הסתר הפנים הזה הוא כפול ומכופל, במובן מסוים אפשר לומר שבתוך המגילה יש כבר מסיכות. אף פעם לא נזכרות המסיכות בשם שלהן, אבל המסיכות נמצאות שם בכל עניינו של המאורע. כמובן, אסתר היא השחקנית הראשית, והיא מתחפשת עד הסוף. רק בקטע האחרון של המגילה היא מורידה מעליה את המסווה והיא מגלה מי היא. יש לנו המן, שהמן הוא בעצם גם כן מסווה. חז"ל אומרים שהמן היה פעם בלן, ספר באיזה כפר קטן. ועכשיו הוא מופיע בתור אחד מראשי הממלכה הגדולים. אבל האמת היא שהמסיכה הגדולה ביותר היא המסיכה של הקב"ה. הקב"ה עושה מה שקוראים לו: "ואגו כי הסתר אסתיר פני" הקב"ה לובש מסיכה, והוא לובש מסיכה שהיא מסיכה של זעם. זה נראה שעוד כך וכך בתאריך קבוע בזמן קבוע כולם יודעים מתי זה יהיה, עמ"י הולך לכלות. ושום דבר לא נראה באופק. יש מסיכה כזו של אימה חשיכה, באמת אימה חשיכה גדולה. זוהי מסיכה שלובש הקב"ה. אבל זוהי מסיכה. כי בסוף ההצגה הקב"ה גם כן מוציא את המסיכה ומתחת למסיכה הוא מחייך.

”

(שיחה לפני קריאת מגילה, פורים תשע"א)

לרדת אל העומק

דרשה לפני קריאת המגילה

פורים תשע"ד

המן לא מת

באות. לפעמים כותבים אותם בלה מונד, לפעמים כותבים אותם בניו יורק טיימס ולפעמים מפעם לפעם אפילו בעיתונים כאן בארץ. התמצית של דברי המן נשארת ועומדת בלי קשר לשאלה מי כותב את זה ומי אומר את זה והמסקנה של הדברים הללו היא תמיד בסוף - "ולמלך אין שווה להניחם".

הם תמיד באים

העניין הזה, המוטציה של המן, הרעיון של המן שמתגלגל מדור לדור, הוא לא בדיחה של פורים, הנושא הזה הוא אחד הדברים הכבדים והרציניים שיש בימי הפורים, והעניינים הללו חוזרים בכל עת ובכל שעה. המן משתנה, אחשוורוש משתנה, אחשוורוש אחד מת, אחשוורוש שני קם. כשהתורה אומרת "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" היא בעצם אומרת: אנחנו מצידנו יכולים לעשות מה שאנחנו רוצים, אנחנו יכולים להילחם את המלחמה שלנו עד כמה שאנחנו מסוגלים. ועדיין, זכר עמלק

ליום הפורים יש בעצם שני צדדים. הצד האחד הוא הצד שקשור לקריאת המגילה, וקשור לעצם המאורע שבשבילו נזכרים ונעשים ימי הפורים הלל - גזירת המן וביטולה. בנוגע לעניין של גזרת המן, יתכן שלפני אלפיים שנה אנשים יכלו לתהות באיזו מידה הסיפור הזה אקטואלי. כיום, בפרספקטיבה היסטורית אנחנו יודעים בלי ספק שהסיפור הזה נשאר סיפור אקטואלי, סיפור שמתרחש שוב ושוב. המן אינו נמצא רק במגילה, המן הוא תופעה קיימת. אפשר אמנם לתלות המן אחד על העץ, אפשר לתלות גם את בניו על העץ, אבל תמיד יבוא המן אחר. המן הוא תופעה שהיא חלק בלתי נפרד מהמציאות שלנו. גם כאשר עשינו וזכינו והגענו לזה שתלו את המן ואת בניו על העץ, עדיין לא מחינו את זכר עמלק מהעולם. כשמתבוננים בדמות של המן מהפרספקטיבה הזו, אפשר לראות שהטיעונים שאומר המן לאחשוורוש הם הטיעונים הקלאסיים של האנטישמים מאז ועד היום הזה, מילה במילה ואות

פורים כפורים

יש גם צד אחר של ימי הפורים, הצד שקשור יותר לעבודה של פורים. יש בחג הפורים משהו שחורג מהמישור הפשוט של סיפור המגילה. יש שני ימים בשנה שהם ימים שאינם נמצאים בעצם בתוך המסגרת של השנה. היום האחד הוא יום הכיפורים, והיום השני הוא יום הפורים, לשני הימים הללו יש קשר עמוק זה לזה. את אחד הקשרים בין הימים הללו ניתן לראות בכך שגם בפורים וגם ביום הכיפורים יש משמעות לגורל. יום הפורים נקרא בעצמו על שם הגורל וביום הכיפורים יש את הגורל שלפיו הולך שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל. מעבר לנקודה הזו יש צד פנימי יותר של דמיון במובן הזה ששני הימים הללו חורגים מתחומי המציאות הרגילה. על יום הכיפורים כתוב שהוא לא נכנס בתוך הימים של השנה, הוא לא נכנס לסדר הימים של הזמן כפי שאנחנו מכירים אותו. יום הכיפורים הוא יום שבו הקב"ה יורד מלמעלה ומשנה לחלוטין את ההווה שלנו. ביום הכיפורים הקב"ה סולח מוחל ומכפר על כל הפשעים שלנו. היום הזה, בתמציתו, לא עומד על כך שאנחנו עושים תשובה או שאנחנו עושים צום ואומרים עשר פעמים 'על חטא'. ביום הזה הקב"ה יורד אל המציאות והוא למעשה נכנס אל תוך הסדר של העולם ושובר אותו. הכפרה של יום כיפור עומדת על שבירת המחסום ההכרחי שיש בין העבר וההווה. הקב"ה לא רק מוחק ביום

במובן של העמלקיות שטבועה בעולם. תמיד תישאר בעיה עד ביאת גואל צדק. יש כל מיני הסברים לכל מיני דברים אבל אין לנו הסבר טוב לאנטישמיות. האנטישמיות נראית כתופעה שהיא חלק מהותי מהמציאות כמעט כמו הקיום היהודי בעצמו. זו חידה, זה מסתורין, אבל מתברר שלצד הקיום שלנו ישנו גם הצד שכנגד, הסטרא אחרא, שמעמידה את עצמה אל מול הקיום שלנו. מה שאני מנסה לומר הוא שהעניין הזה של שנאת ישראל איננו עניין פתיר, אלא משהו שהוא חלק מתמונת הולם שלנו כל עוד לא תהיה בעולם גאולה שלימה. עם או"ם, בלי או"ם, עם חבר לאומים, בלי חבר לאומים, עם מדינה, בלי מדינה, עם עוד איזו קומבינציה בין לאומית חדשה או ברית כזו או אחרת - הבעיה הזו לא תיעלם. השינוי שאנחנו מעוניינים בו, שיך ונוגע הרבה מעבר למה שאנשים חושבים - אנחנו צריכים שינוי שבמהותו מגיע עד לקב"ה.

אמת, יש ימים שבהם אנחנו נחים משונאינו. אולי שנה, שנתיים או שלוש. לפעמים השונאים הללו באים עם אבנים, לפעמים הם רק אנשי ספר ולפעמים הם גם משתמשים בטילים ומכונות ירייה, אבל הם תמיד באים בשלב כזה או אחר. זהו צד אחד של ימי הפורים האלה, זהו חלק מהמובן הרציני של ימי הפורים ואולי אפילו מהמובן הטראגי של ימי הפורים - הימים שמזכירים לנו שהמן נמצא ומרחף בעצם מעל האופק הקיומי שלנו.

איך עושים שינוי

מסתבר שיש שני אופנים של שינוי בתוך העולם, שני דרכים להגיע לגאולה של העולם. הגאולה האחת באה מלמעלה, אני עולה מעבר לזמן, מעבר למקום, מעבר לחוקים של העולם, מעל החוקים של העולם, ואז אני נמצא במדרגה ובעניין של יום הכיפורים שהכול נכתב מחדש, העולם משתנה ונגאל. אבל יש גם דרך אחרת, דרך שבו אנחנו באים מלמטה, מזה שאנחנו לא מודעים, מזה שאנחנו לא יודעים, מזה שאנחנו שוכחים איפה המן ואיפה מרדכי, אנחנו לא בטוחים מיהו הטוב ומיהו הרע, ואחרי זמן מסוים אנחנו אפילו לא בטוחים באיזה צד אנחנו עומדים, בצד של זה או בצד של זה. זה העניין של ימי הפורים, לא רק להגיע ולהשתכר, זה יודע לעשות כל גוי... העניין הוא להגיע באמת לעניין הזה של ה'לא ידע'.

במובן הזה, העבודה של פורים עומדת מול שאלה יסודית מאוד: האם אדם יכול לשנות את עצמו? לכאורה אדם לא יכול לשנות את עצמו. בן אדם נמצא בעל כורחו במעגל של סיבתיות עקבית ומשגעת, סיבתיות שמתחילה בגנטיקה וממשיכה בפסיכולוגיה, דבר אחד עוקב אחרי השני, חיסרון אחד עוקב אחרי השני ואחרי כל זה איך בכלל אפשר לחשוב על לעקור את כל אלה ולהגיע לאיזושהי גאולה?

הזה את מה שעשינו, הוא כותב מחדש את ההיסטוריה של הקיום שלנו. זהו יום הכיפורים, זה יום שבו אנחנו למעשה יוצאים מתוך ימי השנה והולכים למעלה

מעבר למודעות

בפורים יש משהו אחר לגמרי: יום הפורים הוא היום היחידי שאיננו שייך בכל ימות השנה. יש לנו בימות השנה ימים מכל הסוגים. ימים שמחים וימים עצובים, ימים מרוממים וימים לא מרוממים. יש לנו ימים מכל הסוגים, אבל בכל הימים האלה יש דבר אחד שהוא תנאי יסודי: אני חייב להיות מודע. בכל ימות השנה, הכול עומד על המודעות, ככל שאני מודע יותר השמחה יותר שלמה או העצבות יותר שלמה, לפי העניין ולפי הזמן. בכל ימות השנה כל מה שאני עושה חייב להיות במודעות, וככל שהמודעות גבוהה יותר כך אני יותר מקבל את המהות של היום, בין אם זה יום חול או יום חג. כל העניין הזה משתנה לגמרי כשמגיעים לפורים. חג הפורים הוא היום היחיד שאומרים לנו: "עד דלא ידע". זאת אומרת שחייבים ביום הזה לבטל את המודעות, זה יום שאין בו מודעות. אני לא נכנס כרגע לשאלה איך מגיעים לעניין הזה. אפשר לשתות ולהשתכר עד דלא ידע ואפשר גם לעשות את זה על ידי שהולכים לישון כמו שנהגו חלק מהאנשים אבל כך או כך כל העניין הזה של יום הפורים הוא להגיע לאיזה נקודה שהיא לא מודעת.

השורשים שלנו

מה שאפשר לעשות בפורים, הוא לרדת למטה. לנסות לשכוח, לנסות לא להיות מודע, לנסות לא להיות חכם. אני בטוח שפה יש כל כך הרבה חכמים וחכמניות... אם זו הייתה אוניה היא הייתה טובעת מרוב חכמה שיש פה... האם כל החכמים שכאן יכולים פעם אחת לעשות איזה דבר ברצינות, בלי להיכנס לא לסברות, לא לטעמים, לא לעניינים, לא לפילוסופיה ולא למיסטיקה ולא לשאר דברים בטלים. פשוט להיכנס לעניין של 'עד דלא ידע' בשלמות, להיות לפחות לפרק זמן מסוים בדרגה של ילד שעדיין בן חצי שנה. זהו הגיל של 'עד דלא ידע' באופן האמיתי, הגיל שבו אנשים עושים דברים כהוגן. השאלה היא איך אני יכול להגיע, לא לדרגה של החכם שהגיע לתכלית הידיעה, ליסוד היסודות ותכלית כל החכמות - לדעת שיש ה' ואין עוד מלבדו. השאלה היא איך אפשר לדעת את כל זה כמו תינוק קטן, כמו ילד קטן, כמו מישהו שיושב ומנענע את הרעשן... בפורים יש את האפשרות להגיע לדרגה הזו וזהו בעצם האופן שבו בן אדם יכול לעשות שינויים בעצמו.

התמצית היא איך אפשר לנסות ביום הזה, באופן הכי נמוך ובאופן הכי יסודי, להגיע עד לשורשים שלנו, לשורשים שאנחנו לא יודעים אותם, לשורשים שאנחנו לא זוכרים אותם. איך אפשר במקום הזה לעשות 'עד דלא ידע' בשלמות גמורה ועדיין לדעת דבר אחד - שיהיה מה שיהיה, נעשה מה שנעשה, ניפול כמה שניפול ועדיין נישאר עם הקב"ה. כמו שהיו שרים פעם יהודים פעם: מה שאנחנו הננו, אבל יהודים היננו, מה שאנחנו עושים אנחנו עושים, אבל את המן אנחנו מכים. את זה אנחנו יכולים לעשות גם בדרגה של 'לא ידע'. אנחנו לא יודעים בדיוק את מי אנחנו מכים אבל אנחנו מכים אותו. אנחנו לא יודעים איך מרוממים דברים וכיצד מרוממים אותם ולכן אנחנו יורדים למטה. אנחנו עושים תשובה לא בדרגות של יום הכיפורים, אלא תשובה בדרגה של פורים, שהולכת ברצינות ולעומק ובאופן כזה שבאמת אנשים משנים את עצמם והופכים להיות בריות חדשות. עושים "ונהפוך הוא" - לא רק שהופכים דבר שהיה למעלה שיהיה למטה, עושים "נהפוך הוא" שישלטו היהודים בשונאיהם. גם בחוץ וגם בפנים ועוד יותר בפנים.

לבסומי עד דלא ידע

התוועדות ליל פורים תשע"ו

חייב איניש

שהטיל הרבי נגד שתיה. יש שם איסורים שהרבי הטיל על כל הצעירים שחלילה לא להשתכר, ולא לשתות אלא במתינות ובהגבלות רבות כולל בהתוועדויות ובכל מיני מקרים אחרים. אגב, ב770 הייתה קבוצה כזו של אנשים שמנהגם היה לשתות בסוף התפילה 'משקה' בתור לחיים, אבל שתו רק כוהל 96%, אבל כדי שחלילה לא יהיה קלות ראש בזה, היה כלל אצלם שבן אדם שהוא פחות מבן 90 לא מכניסים אותו לעניין הזה... היה שם יהודי שסיפר שאחר כך הוא חלה, לקחו אותו לבית החולים, מצאו שיש לו מים בריאות והוא אמר: אני לא יודע מאיפה נכנסו שם מים, הוא חשב שאולי מה-4% האלה שיש בכוהל...

על כל פנים אצל הרבי קרה כמה פעמים שבפורים הוא הזהיר על האיסור הזה, אבל תמיד ביקש שיהיה אולי מתנדב אחד שיקיים את המצווה כפשוטה, שישתה ככה 'עד דלא ידע' ממש, בלי פלפולים ובלי היתרים.

אני רוצה לדבר איתכם על המאמר "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי". בואו נדבר לא באופן פורימי אלא באופן רציני. כתוב במגילת אסתר, שהימים האלה נקבעו לעשות אותם ימי משתה ושמחה, את המשתה ושמחה עושים, מתנות לאביונים עושים, קריאת מגילה עושים, אבל מאיפה בא העניין הזה של "חייב איניש לבסומי"?

עכשיו, כמובן שיש ויכוחים הרבה בנוגע לשאלה איך בדיוק מקיימים את המאמר הזה והאם בכלל הוא נפסק להלכה. אני רואה בכל מיני פרסומים ועלונים שמביאים את הדעות שאם אדם ישן אז הוא יוצא ידי חובת 'עד דלא ידע', זה אופן אחד. הרבי מליובאוויטש דיבר בדרך כלל באופן חריף נגד השתייה, ממש דיבר קשות. הבן שלי (הרב אמחיה אבן ישראל שיחי', הערת העורך) עמל והוציא חוברת שלמה על כל האיסורים

בעצם העניין, החיוב הזה להתבסס הוא דבר תמוה והנוסח הזה בגמרא של 'עד דלא ידע' הוא עוד יותר תמוה.

בנוסף למאמר של "עד דלא ידע", יש הסיפור המפורסם בגמרא על רבה ורבי זירא שעשו סעודת פורים ביחד, וקם רבה ושחט את רבי זירא, ואח"כ כשהוא קצת התפכח הוא התפלל עליו שיבריא. בשנה הבאה רבה שוב הזמין אותו לסעודה, ורבי זירא אמר, לא כל שנה מתרחש נס. כמובן יש פירושים על דרך הפשט ועל דרך הרמז ועל דרך הדרוש, הייתכן שרבה שחט לרבי זירא, לא ייתכן דבר כזה. אבל מעבר לכל הפירושים אפשר לראות שאת העניין הזה שחייב איניש לבסומי חכמים קיימו כפשוטו, לא קיימו את זה על דרך דרש ומליצה, אלא קיימו את זה כפשוטו, הם שתו. יש מאמרים שאומרים עליהם שהם מאמרים על דרך חידה, על דרך מליצה, ושלא כל דבר שכתוב בגמרא יש להבין אותו ככה, מילה במילה. אבל את העניין הזה של "חייב איניש לבסומי", לא הבינו אותו כפתגם, כאמירה, כמליצה. אז היו אנשים: רבה ורבי זירא, הם ישבו ושתו, שתו מספיק בשביל כדי להתבלבל בין ברוך מרדכי לארור המן, זה לא נתפס כמשל, כחידה, כמליצה: זה נתפס כהוראה.

ארור המן וברוך מרדכי

השאלה של ארור המן וברוך מרדכי

היא שאלה שכשנכנסים אליה בעמקות הופכת להיות בכלל לא פשוטה. מסכת מגילה מתארת איך כנסת ישראל מתרעמת על מרדכי שהוא עשה את כל הצרה. אם מרדכי לא היה מתעקש להרגיז את המן, לא משנה למה הוא הרגיז אותו, אז לא הייתה גזירה על

יש דברים שבזמנם

הם טרגדיות

אבל הם נגמרים

בסופו של דבר

בצורה אחרת.

מה זה, ואיך זה,

ומתי עושים את

החשבון,

זה לפעמים דבר

שצריכים להסתכל

אחרי הרבה

מאוד זמן.

ישראל, אז מרדכי היהודי גרם לישראל חודשים של כאב לב וצרות ותעניות, והחיים שלהם היו תלויים בחוט השערה.

יחזקאל? הם דיברו - ואנשים עשו כל מה שרצו לעשות. עכשיו, בא המן, ומה שהמן עשה זה היה, בעצם, הוא עשה לישראל מה שהם היו צריכים לקבל, הוא עשה זעזוע הגון, רציני, אנשים שאלו את עצמם: איפה אני עומד, איפה אני חי ואיפה אני קיים. אז השאלה הזו בין ברוך מרדכי לארור המן, זה לא כל כך פשוט. המן עשה משהו, הוא רצה לעשות איזה דברים, אבל הדבר הזה הועיל לישראל. הסוף של גזירת המן זה ש"רבים מעמי הערץ מתייהדים", זה מה שהצליח המן לגרום. מה שבמשך הדורות הנביאים והרבנים - אף אחד לא הצליח לעשות את זה. מתברר שכאשר בוחנים דברים מנקודת המבט של החשבונות הגדולים, הם לא פשוטים, בכלל לא פשוט שברוך מרדכי וארור המן.

באופן כללי, יש את הבעיה של מה עם החשבונות הגדולים, יש דברים שבזמנם הם טרגדיות אבל הם נגמרים בסופו של דבר בצורה אחרת. מה זה, ואיך זה, ומתי עושים את החשבון, זה לפעמים דבר שצריכים להסתכל אחרי הרבה מאוד זמן. תראו, אישית, פרטית, אני לעולם לא מדבר על השואה. ואני סוף סוף מדבר, על כל מיני דברים. אני לא מדבר על זה משום שכל דבר שנוגע לבני אדם, לא רק באופן אינטלקטואלי, גם באופן אמוציונלי, אז זה לא ראוי לדבר עליו, וכשבן אדם מדבר עליו זה גסות הרוח. זה כמו שכתוב שלא לנחם אדם בשעת צער, וכיוצא בזה. בסוף ספר איוב כתוב שהקב"ה גוער בשלושת הרעים

כנסת ישראל כביכול אומרת: לא היית צריך לעשות את זה! אתה רוצה להיות ירא שמים, אבל אתה לא עושה דבר כזה בזמן שאתה מרגיש שאתה יכול לסכן את כל עם ישראל. למה נגזרה הגזירה על ישראל, מפני שאכלו מסעודתו של אחשוורוש, אז מתברר שמצד מרדכי הוא אולי היה שבט ביד ה', שמרדכי בא להעניש את ישראל על זה שהם התנהגו לא כיהודים. במובן הזה התפקיד שמרדכי ממלא לא פשוט, זה בקשר ל'ברוך מרדכי'. כשמעיינים בשאלה של 'ארור המן' השאלה עוד יותר מסובכת. הרי במשך כל הדורות היהודים קיבלו את התורה, והיהודים שומרים תורה, מעלה מטה. היו דורות ששמרו יותר, היו דורות הרבה ששמרו פחות. ותמיד ההבדל בין דור לדור היה איזה עבירות חביבות על ישראל. יש דורות שעבירות מסוג אחד חביבות. למשל, בזמן בית ראשון אנחנו רואים "עוד העם מזבחים בבמות". תארו לעצמיכם, היום הייתם רואים אנשים רצים לשחוט כבשים על במות? ועוד לשחוט לה', לא לעבודה זרה! אז כל הזמן צועקים על היהודים, עכשיו זה לא באופנה אז יש יצר הרע אחר שהוא במודה. מתברר שחוץ משחטי חוץ יש עוד כמה עבירות שחייבים עליהן כרת והן יותר חביבות בדור שלנו. זה רק לומר את זה ש"גדולה העברת טבעת שהעביר אחשוורוש ונתן להמן יותר מכל הנביאים שעמדו לישראל". היו נביאים, מי יכול לדבר יפה יותר מישעיהו? מי יכול לדבר באופן לבבי כמו ירמיהו? מי יכול לדבר בזעם יותר מאשר דיבר

הוא ברח, גם אשתו וגם הילדה הקטנה עלו באש. אז אני לא יכול לדבר על זה כמו שמישהו מדבר. על גלות ספרד אני יכול לדבר. זה לא מפני שגלות ספרד הייתה מאורע קל ערך; אבל גלות ספרד, זה לא נוגע לי מקרוב. על גזירות ת"ח אני יכול לדבר, זה לא נוגע כ"כ קרוב. אז נחכה כמה דורות. מאורעות גדולים וקטנים יכולים להיבחן בכל מיני נקודות של זמן ולא תמיד אפשר לדעת את הערך האמיתי של הדברים ואת השיפוט האמיתי של הדברים.

לכן, אנחנו אומרים על דברים מסוימים "ארור המן וברוך מרדכי" גם כשאנחנו צלולים, אנחנו יכולים לחשוב עליהם כשאנחנו לא לגמרי בהירים ולפעמים לראות איך הדברים מקבלים משמעות אחרת.

לא לדעת

"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" מה זה "עד דלא ידע". בן אדם צריך להגיע למצב של "עד דלא ידע". בעצם העניין הזה של העד דלא ידע הוא נגד כל מה שייך בכל היהדות. מפני שבכל העניינים היהודיים אנחנו יודעים שהמצווה הגדולה שלנו זה לידע. לידע ולהאמין. לדעת. לדעת ליראה את ה', כל ספר דברים מלא בזה. כל הזמן אני מצווה ללמוד ולעשות ולחקור ולעייין, כדי לדעת. ועכשיו אני מגיע למצווה,

ואומר להם שיבקשו סליחה מאיוב. מה הוא רוצה?! הם היו בצד שלו, דיברו בעד הקב"ה, הם כולם היו סנגורים של הקב"ה, הם דיברו בעדו, והם דיברו יפה, כמה שיכול להיות. אז למה הקב"ה גוער בהם ואומר להם "לא דיברתם אלי נכוחה כעבדי כאיוב"? והתשובה היא פשוטה: כשבן אדם יש לו כל כך הרבה צרות אישיות, כל מה שיש לו הלך, הילדים שלו כולם מתו, הרכוש שלו הלך, הוא מוכה בשחין, ואני הולך ומדבר אתו על תיאולוגיה. אז בן אדם כזה, אדם שהוא חמור כזה, מגיעה לו סטירת לחי. זה מה שאמר הקב"ה. עבדי איוב דיבר אמת, הוא הרגיש ככה, הוא חשב ככה, והוא דיבר בקול. ואתם - אתם רבנים שעושים דרשות, אז אתם תבקשו ממנו סליחה. אני אומר שזה פשוטו של הכתוב. אנשים מדברים על כל מיני דברים שעדיין זה כואב לאנשים, אז מה הם עושים דרשה כזאת, דרשה כזאת? זה המקום לדרשה? זה המקום להסביר את הדברים האלה ככה, או להסביר את הדברים האלה כך? איש חכם שותק.

אני באמת לא ילד שואה, וגם הורי לא, אבל מה, אני יודע, יש לי הרבה תמונות, תמונות מזעזעות, אני רואה תמונה של הדוד שלי והדודה שלי, והבני דודים שלי, כולם עלו באש. יש תמונה של סבא וסבתא שלי מצד אחד, לא נשאר דבר. סיפר לי מישהו - זה אמנם לא השיחה של פורים - היה לי דוד שבתוך השואה נולדה לו בת קטנה. הוא לא ראה אותה,

מדעת. כתוב בכל מיני ספרים, במיוחד בספר התניא, שמגדיר את זה בתור הסימן המובהק של הנפש מישראל, שהוא מוסר את נפשו על קידוש. סיפּרתי בוודאי לרבים מכם מעשה שאני יכול לספר אותו. יום אחד היה לי שיעור באיזה בית, לימדתי תניא. דיברנו על העניין הזה שכל אדם מישראל, כשהוא מגיע לעניין הזה של למסור את נפשו על קידוש השם הוא יעשה את זה. וסיפּרתי סיפורים בעניין הזה, הלך ושוב. כל מיני סיפורים מהעבר הרחוק והעבר הקרוב, וגם דברים שהיו לא מזמן. דיברתי על כך שפאר ישראל הוא לא על כך וכך רבנים שמסרו את נפשם אלא שהיו כך וכך גנבים וזונות יהודים שמסרו את נפשם. זה לא קורה בשום אומה ולשון. סיפּרתי להם על ברגסון שהיה פילוסוף גדול ובסוף ימיו היה לו הרהורים להתנצר, וכשנכנסו הנאצים לצרפת, אז הם גזרו שכל היהודים יירשמו, אז הוא עמד בתור להירשם, כמו יהודי טוב. ואז מישו שם בין התלמידים שהיה אז דוקטור לפילוסופיה, הוא אמר: כל מה שסיפּרת היה על דמויות מהעבר, מהתקופה שאנשים התחנכו בבית יהודי, ואז למרות שכבר לא שמרו מצוות כשהגיעו איזו נקודת מבחן הם מסרו את הנפש, האם היום זה היה שייך? אמרתי לו אני לא יודע הכל, זה מה שאמרתי, אני לא יודע. זה היה בלילה אחד. בלילה הבא הייתי בגרופית שהייתה אז היאחזות נחל. אז אני נסעתי לשם, ועשו הרצאה, באו אנשים, לדעתי הם באו כי לא היה שום דבר אחר מעניין לעשות במקום נידח כל

שנכון שזה רק יום אחד בשנה, של "עד שלא ידע". לבסומי עד דלא ידע. מה העניין הזה של עד דלא ידע? יש דברים שאנחנו לומדים אותם, ועוסקים בהם ונפשנו עסוקה בזה, בבחינה זו של "למען יידעו דורותיכם". "למען תדעו", "לדעת ליראה את ה'". אז לדעת זה דבר מאוד משמעותי, כולנו נדרשים לדעת, לדעת, לדעת. לדעת זה דבר גדול, זה עניין גדול, זה עיקר גדול, זה העיקר בצד הזה של "דעה חסרת מה קנית". מי שלא יודע את ה' הוא חסר דעת. אז מה קנית? אז זה כל השנה כולה, זה חוק של השנה. עכשיו אני מדבר על זה שבפורים יש "עד דלא ידע". אז יש דבר כזה, יום אחד בשנה אני צריך שלא לידע. העניין הזה של לא לידע, קושר לכך שיש דברים שהם גם בנפש וגם באופן אחר, הדברים שאנחנו יודעים, ויש גם הדברים שאנחנו לא יודעים. יש את החלקים הגלויים שלנו ויש החלקים הנעלמים שלנו. גם בן אדם שמחטט בעצמו ויודע מה שהוא יודע, ובשביל זה צריכים לחפש הרבה, ויש הרבה ספרי יראה וספרי מוסר על העניין הזה, כמה בן אדם צריך לחטט ולחפש בשביל לדעת את כל החורים האפלים. אבל השאלה היא כמה אני יודע, ועד כמה אני יודע, ועד כמה דעתי והשגתי ובינתי מגיעה. ויש דברים שיישארו כנראה כמעט לעולם בגדר של "לא ידע" - שאנחנו לא יודעים אותם. לפעמים הם יגיעו לידי גילוי בהזדמנויות מיוחדות, וההזדמנויות המיוחדות האלה, שכתוב בכל מיני ספרים מה קורה בזמן ובעניין של למסור נפשו על קידוש השם, שזה לא תמיד בא

"חייב איניש לבסומי עד דלא ידע" זה איך אנחנו יכולים להגיע למה שעכשיו קוראים החומר השחור. אל הדברים האלה שאנחנו לא יודעים, אין לנו דרך להבין אותם, אין לנו דרך להתקשר אליהם, שההתקשרות אליהם, אם היא פעם מגיעה אז היא מגיעה בתור סוג של התפוצצות. זה לא קשר נורמלי.

מה שמעבר להכול

כל השנה כולה אנחנו לא צריכים את זה: אנחנו צריכים להגיע לדעה את ה', זה לדעת, להבין ולהשכיל. יש יום אחד שיש בו עבודה אחרת. למה עושים את זה בפורים? קודם כל מפני שגם חג הפורים בעצמו היה דבר כזה. חג הפורים עמד על כך שאנשים הגיעו למצב כזה שהם נדחקים להגיע לדברים שהם מעבר לגבול שלהם. זה הסיפור שמופיע במגילה, של מרדכי ואסתר: אסתר מפחדת פחד מוות, ויש לה סיבות לכך. עם מלך פרס לא עושים בדיחות, מלך פרס שיכול היה להוריד כך וכך ראשים, אין לו בעיה להשמיד ולהרוג ולאבד. אז היא פחדה פחד מוות, היא אמרה למרדכי: אתה לא באת בזמן הטוב, אתה באת בזמן גרוע מאוד, ואני חוששת שאני גם לא יכולה להועיל בשום דבר. מרדכי אמר לה: תעשי ניסיון. הוא לא אמר לה: את חייבת להצליח; הוא אמר לה: תעשי ניסיון. אין לנו דרך אחרת, אין לנו שום מוצא אחר. הולכים להשמיד ולהרוג אותנו. אז תעשי את הניסיון

כך. עמדתי ודיברתי עם האנשים, נתתי להם על הראש, לא בצורה גסה, מפני שאני לא מסוגל, אני יכול לעשות את זה גם בעדינות. אמרתי להם: אתם בעצם, ספק אם אתם יהודים. אתם בוודאי מזרע ישראל, יש לכם דם יהודי, אבל אתם עצמכם אני לא יודע מה אתם. אז הקהל, או חלק מהקהל, כעסו, בצדק, כי באמת העלבתי אותם. וכעסו עלי. קם איש אחד וצועק: אני חילוני, אבא שלי היה חילוני, סבא שלי היה חילוני. אני יכול להגיד לך שאם היו מבקשים ממני לעבוד עבודה זרה הייתי מת... זה היה ערב אחרי ערב, בערב אחד שאלו אותי את השאלה, ובערב אחרי זה קיבלתי תשובה ועובדה שאני זוכר את זה כבר כל כך הרבה שנים עד עכשיו. מה שאני רק רוצה לומר לטובתי - לולי הייתי מרגיז אותו ככה הוא בוודאי לא היה אומר את זה. אבל אני כל כך הרגזתי אותו שהגעתי עד התהומות שלו. לאחד המקומות השחורים שבו, ואז זה יצא החוצה כמו מין זעקה כזו. זאת אומרת שיש הדברים האלה שנמצאים בעמקי העולם, בתהומות עולם, בתוך-תוך-תוך של אדם, שמה נמצאים הדברים האלה, ששם ראוי לאדם שמשוהו יתגלה החוצה. והדברים האלה זה סדר שלם שהייתי קורא לזה של "לא ידע". יש החלק שאנחנו יודעים, אנחנו פועלים לפיו, ואנחנו מתנהגים על פיו, והכל נוהג כמנהגו והכל בסדר. אבל בפורים אנחנו מגיעים לחלק הזה "דלא ידע", וכשאנחנו מגיעים לחלק הזה של "דלא ידע" זה המסתורין שלנו, אני באמת לא יודע, אני לא יודע על עצמי, אני לא יודע על אחר.

פועלים גם אצל מרדכי, אבל הם פועלים גם אצל אסתר. גם היהודים האלה, כשהיו בזמנו בארצם, בארץ יהודה, לא התנהגו כמו צדיקים, ובניהם אחריהם גם כן לא התנהגו ככה, כמו שכתוב בספר יחזקאל. אלא מה, משהו קורה שם, הגזירה של המן עושה מה שאחר לא עשה, זה מגיע עד לא ידע. וכשזה מגיע עד דלא ידע, שמה העולם נעשה אחר.

בעצם יוצא שבפורים אני מתבקש לא לידע. לידע אני ידעתי לפני ואחרי פורים, בפסח אני אקרא את כל ההגדה ואז אני אדע ואחזור ואדע, ואעשה דרשות ואני אלמד יותר ויותר ויותר. זה יהיה בראש השנה וביום הכיפורים. כשזה מגיע ליום כמו פורים אני אומר בוא נגיע לעד דלא ידע, ושם, ב"דלא ידע" החשבונות נעלמים, ארור מרדכי וברוך המן, אני בעד זה או בעד זה, איפה אני? אני מוותר על החשבונות כי אני באמת לא יודע. ויתרתי על החשבונות כי שכחתי מה כתוב במגילה, כשאני שיכור אני לא יודע מה כתוב במגילה, כבר לא זוכר מה כתוב שם. אם היו אומרים לי "המן" ו"מרדכי" זה היה מצלצל לי סתם באוזניים. מה כן נמצא? נמצא מה שנוגע עד דלא ידע, ושמה הנקודה הזו חשובה, באיזה מידה היא נקודה שהיא כנראה שורש גדול.

עם קשה עורף

הרמב"ן מדבר על הפסוק "כי עם קשה

הזה. זה בעצם העניין הזה של מסירות הנפש. בסוף הוא לוחץ עליה: "אל תדמי בנפשך", ובסוף מה היא עושה? בכל זאת היא הולכת. היא אומרת, באופן מאוד מוזר, "גם אני ונערותי נצום כן", אז היא הולכת לפגוש את המלך אחרי שלושה ימים של צום. כל זה אומר שאני מגיע

**"עד דלא ידע". יש
החלק שאנחנו יודעים,
אנחנו פועלים לפיו,
ואנחנו מתנהגים על
פיו, והכל נוהג כמנהגו
והכל בסדר. אבל
בפורים אנחנו מגיעים
לחלק הזה "דלא ידע",
וכשאנחנו מגיעים
לחלק הזה של "דלא
ידע" זה המסתורין
שלנו,**

לנקודת התהומות, הנקודה של "עד דלא ידע", וכשאני מגיע לנקודה של "עד דלא ידע", שם כל מיני דברים פועלים, הם

עורף הוא וסלחת", כמעט כל המפרשים מפרשים אותו - אף כי עם קשה עורף הוא וסלחת, למרות שהוא עם קשה עורף, בכל זאת "וסלחת". הרמב"ן אומר: זה לא ככה, "עם קשה עורף הוא" צריך לקרוא אותו כפשוטו. משה אמר לקב"ה: תבין, אתה מדבר עם אנשים שמאתיים שנה עבדו כל מיני עבודה זרה, מאתיים שנה עבדו בזה, הם שקועים במצרים לפני ולפנים, מבחוץ ומבפנים, הם חיים בתוך זה, ואתה מוציא אותם, אתה עושה להם כל מיני דברים, ואתה מחכה אחרי חודשיים וחצי שהם ישנו את כל העולם שלהם; הם לא אנשים כאלה. להיפך, זה סימן טוב להם שהם לא השתנו כל כך מהר. כי עם קשה עורף הוא עם עקשן, לכן תביא בחשבון שהם עקשנים, ועד שהם זזים זה לוקח להם זמן. הרמב"ן שם מתפייט - הוא אף פעם לא כותב דברי פיוטים, אבל הוא מתפייט שם. הוא אומר: תראה, אחר כך, כשהם ידבקו בך, תראה ששום אומה ולשון לא יוכלו להזיז אותם, זה המעלה שלנו ש"עם קשה עורף הוא", ולכן "וסלחת", זו השקעה טובה. אם תשקיע את זה ביונים או ברומאים, הם החליפו דתות פעם אחת, פעם שנייה, פעם שלישית, מה זה משנה? זה לא משנה. אבל החברה שלנו, הם אולי לא כל כך נחמדים אבל הם עקשנים גדולים, הם יחזיקו בך. זה בערך הצד הזה של העיקשות, שזה נמצא בכמה דברים שכתוב על זה שיש דברים כשגם שאדם נמצא במצב הנפש ומצב הגוף, ששום דבר לא הולך, אז יש דברים שצריך לעשות אותם, לעבוד

את ה' מתוך עקשנות, אני עובד את ה' בעקשנות, וזה סוג של "עד דלא ידע". תראה, כשבן אדם יש לו אור בעיניים ואור בנשמה והוא עובד את ה', זה דבר פשוט. אבל מה עושה בן אדם שאין לו שום אור? הוא צריך לחרוק שיניים ולהמשיך. אבל בשביל זה בן אדם יכול לשאוב רק מ"עד דלא ידע", לא מ"עד דידע", כי מה שידע לא מועיל לו. הוא מוציא את כל הכסף, את כל מה שיש לו, את התורה והחוכמה, וכל מה שיש במובן המודע, כל מה שאני יודע: זה לא מועיל ברגע זה, אבל אז הוא מנסה להיכנס פנימה יותר, ועוד יותר פנימה ועוד יותר פנימה, וכשהוא מנסה להיכנס אל פנימיות הדברים אז הוא מבין איפה נמצא הדבר האמיתי, הוא לא יודע אותו; הוא עושה אותו בגדר של עד דלא ידע. זה העניין ששותים עד דלא ידע, זה מפני שאני מנסה להגיע לסוד.

פורים ויום הכיפורים הם שני ימים בשנה ששם השיקולים הם לא רציונליים. בצד אחד, באופן מסוים זה דבר מפורסם, בפורים השם של החג, המוטיב של החג, זה הגורל: "הפיל פור הוא הגורל", וביום הכיפורים זה אותו פור, מפילים גורל, אין לנו גורל שמופיע במקומות אחרים: בשניהם בלבד מופיע הגורל. מצד אחד זה כמעט שתי נקודות הופכיות, בשני צדדים של השנה - לא בדיוק: כמעט שני הצדדים של השנה. בצד אחד אני מגיע בפורים ל"עד דלא ידע". ובצד שני ביום הכיפורים העד דלא ידע הוא בא מלמעלה אבל בשניהם זה לא מתוך המודע. כשיש לי סליחה ומחילה וכפרה ביום הכיפורים,

בספר של שו"ת, זה היה שאלות שכתבו מארץ אחת, אני חושב מהונגריה, ושלו את השאלות האלה - בגלל הרגישות של השאלה אז לא יכלו לכתוב לשום מדינה בסביבה, שלחו אותה לתורכיה, לרבנים שם. הסיפור היה ספור מעניין, היו כמה אנשים שהם היו בנים של משומד, והבעיה הייתה שנוהגים, כך כתוב בשו"ע, שכשקוראים לתורה לבן של משומד לא קוראים בשם של אבא שלו אלא בשם של הסבא שלו, זה בושה, מדלגים את הדור. עד כאן בסדר. הבעיה הייתה שכשהוא השתמד הם לא היו ילדים קטנים: הם כבר היו אנשים שקראו להם לתורה. ועכשיו, שינו להם את השם: לא בן מוישה אלא בן מאיר. אז הם ביקשו בקשה, אולי בכל זאת שירשו להם, בתור יוצא מן הכלל, להישאר עם השם של האבא שלהם. והם לא נשאו עם הבקשה בלבד: הם סיפרו גם את הסיפור, איך זה בכלל קרה. האבא היה איש מאוד מוצלח, מאוד מוכשר, כנראה גם איש מרשים בכל אופן אחר. ובתוך העסקים שלו הוא פגש איזו אישה שהייתה נסיכה, והיא הייתה גם אלמנה, והיא התאהבה בו, והיא אמרה לו שאם הוא יתחתן אתה היא תדאג שהוא יקבל את כל התארים ואת כל הרכוש שהיה לבעלה, והוא הופך להיות לאחד מרבי המלוכה. הוא לא עמד בניסיון, הוא עשה את זה, השתמד, והתחתן איתה ונהיה במועצה של המלך. כנראה שהיה בן אדם מאוד מוכשר ומאוד מוצלח, הבנים לא כתבו את זה, אבל הם כתבו שאע"פ שהשתמד היה דבר אחד: הוא עדיין המשיך לשלוח

זה לא הולך עם מה שעשיתי מה שצריך, כי אם עשיתי מה שצריך אני לא זקוק ליום הכיפורים. אני יכול לעשות את זה גם בחודש חשוון אותו דבר, אבל כדי להגיע לסליחה ומחילה זה בא מכוחות עליונים, אני נפעל, לא פועל, ואותו דבר בפורים: אני מגיע ל"עד דלא ידע", אני נפעל, ולכן "חייב איניש לבסומי".

הנקודה הפנימית

יש אנשים אולי יותר גדולים שצריכים לעבוד יותר קשה כדי להגיע ל"דלא ידע", צריך לחתור 500 ק"מ בתוך הנפש שלו עד שהוא יגיע לתהום; אצל אנשים פשוטים לא צריך להגיע קילומטרים: זה נמצא ככה קרוב לפני הקרקע. כמה זמן לוקח לבני אדם פה בארצנו הקדושה עד שיגיד "שמע ישראל"? אני לא מדבר על אלה שגדלו על "שמע ישראל", אלא על אלו שלא גדלו על "שמע ישראל": כמה לחץ אני צריך ללחוץ עליו? זה נורא קצר. כל העולם מלא בדברים כאלה, אני יודע סיפורים כאלה של עכשיו, אדם שלוחצים קצת, וכל מיני חוכמות יוצאות לו מהראש, כל מה שלמד, כל מה שקרא, מה שההורים שלו אמרו לו, הכול עכשיו יוצא. כמו שאמרו באנגליה: בחפירות שבחזית אין אתאיסטים, ברגע שיש פגזים מלמעלה ומהצד, לא צריך לחשוב על דעות אחרות, על עניינים אחרים: זה פועל נורא מהר. אספר לכם עוד סיפור, הוא לא סיפור שקרה לי, אבל אני קראתי אותו בספרים הכי טובים לעניין זה,

- זה לא היה נורא; לעזוב את הדת שלו, לעזוב את כל העניין הזה בשביל פיתוי, שלא היה פיתוי קטן; זה לא היה רק כסף: זה כסף, זה מעמד, זה שלטון, זה כל מה שאדם יכול לקבל בתור אחד מרבי השלטון במדינה שמקבל אותו ככה. אז הוא לא עמד בניסיון. אבל כשהגיע המצב הזה - שוב, הוא לא היה צריך אפילו להגיד שום דבר. אבל עכשיו, אם הוא ישתוק אז העלילה הזו תימשך, וידונו את היהודים האלה למוות. ואז - משהו מתעורר בתוכו והוא הולך ואומר את כל הסיפור על עצמו. מפני שהוא לא יכול - אז יש דברים כאלה שהם מגיעים מנקודה עמוקה כזו בנפש, שכן אדם פועל גם כשהוא לא יודע. וגם שהוא לא עושה חשבונות על זה, והוא לא יכול לעשות חשבונות על זה. אז קורה שזה מתעורר, וזה העניין הזה של "עד דלא ידע". אז אם לא מגיעים לזה בפועל, שלא תמיד צריך להגיע לזה בפועל, לפחות שעושים ניסיון לחשוב על זה, להגיע ל"עד דלא ידע".

צדקה לשיבות ותלמודי תורה, זה לא הפסיק, אע"פ שהיה כבר משומד. יום אחד היה עלילת דם במדינה הזו, ועלילת דם זה נושא מסובך, במיוחד שגם אצל הנוצרים יש להם בעיות עם זה. יש כתבים של האפיפיור שכותב שזה שקר ואסור לסמוך על זה וכך הלאה, אז זה לא פשוט. ברור שזה עניין שעושה רעש, וזה הגיע עד למלך ולמועצה שלו, ואז התחילו לדבר על זה, על המשפט של העיירה שקרה בה דבר כזה. ואז האיש הזה קם ואמר להם: אתם לא מכירים אותי מקודם, אתם לא יודעים עלי, אני הייתי פעם יהודי, ואני נשבע לכם בכבודי, ברכוש שלי ובכל מה שיש לי, שדבר כזה אצל יהודים לא היה ולא נברא. זה גמר את העלילה. אז הם כתבו את הסיפור הזה. זה נראה כמו סיפור יפה, אבל הם כתבו את זה פשוט כשאלה בספר שו"ת. הם שאלו: האם בגלל זה אפשר להגיד שהוא לא לגמרי ירד מדרך ישראל?

זה מה שרציתי לומר, מה קורה? האיש הזה היה מוכן לעזוב את המשפחה שלו

החיים כנשף מסיכות

רשימה לחג הפורים

מבחינות רבות, פורים הוא חג מוזר ומשונה.

זוהי הפעם היחידה בשנה שבה לא רק מותר לנו להשתכר, אלא אף מצפים מאתנו שנעשה זאת. מגילת אסתר מספרת על אנשים שונים העושים דברים בלתי מתקבלים על הדעת - כאילו הם עצמם שיכורים, ואולי אף משוגעים: ושתי מסרבת להופיע בפני המלך, ועל כך מוציאים אותה להורג; שני שומרים זוממים להתנקש במלך, מאפשרים למזימתם לדלוף - ומוצאים אף הם להורג; תכניותיו הגרנדיוזיות של המן לזכות בכבוד וביקר מתהפכות על פיהן; במקום זה הוא מוצא את עצמו חולק כבוד למרדכי, ולבסוף הוא אף נתלה על העץ שהכין למרדכי.

פורים הוא גם החג היחידי שבו אנו נוהגים להתחפש: אנשים מתלבשים כנשים, ונשים כאנשים - מה שבנסיבות אחרות נחשב לאיסור גמור. גם מנהג זה נראה שגלח מן המגילה, שכן רבות מן הדמויות שבמגילה חיות ופועלות מאחורי מסכה: אחשוורוש הוא המלך, אך הוא אינו מתנהג כמלך: בכל פעם שעליו לקבל החלטה הוא נועץ באחרים; השומרים אמורים להגן על אחשוורוש, ובמקום זאת הם מתכננים להרוג אותו; המן מגיע לעמדת כוח, אך עדיין נשאר אותו אנטישמי קטן ועלוב נפש; ואסתר מסתירה במשך שנים את זהותה היהודית

אפילו הקב"ה בעצמו עוטה מסכה: הוא מסתיר את פניו, כביכול,

ומאפשר ליהודים לחשוב שהוא כל כך כועס עליהם, עד שהוא מוכן להניח להם להישמד. הוא עד כדי כך נסתר, עד ששמו אינו נזכר במגילה כלל. אכן, התלמוד (חולין קל"ט ע"ב) מייחס את משמעות השם אסתר לפסוק "ואנכי הסתר אסתיר פני" (דברים לא:יח)

כידוע, שם השם אינו נזכר במגילה כלל. ואולם לא רק שמו של השם נעדר מסיפור חג הפורים, אלא גם כוחו והשגחתו. זאת ועוד: אנו מדברים על "נס פורים", אך לכאורה נראה שלכל המאורעות המתוארים במגילה יש הסבר: הכל הגיוני, כל ההתרחשויות הן חוליות בשרשרת של סיבות ותוצאות. אז איפה כאן הנס?

כדי להבין זאת עלינו לדעת שיש שני סוגים של נסים: בנסים שהתרחשו בראשית ההיסטוריה היהודית, ושאותם אנו חוגגים בשלושת הרגלים, ההשגחה האלוקית הייתה ברורה וניכרת. קריעת ים סוף הייתה התגלות אלוקית, וכמוה גם מעמד הר סיני. נסים על-טבעיים אלה, ועוד אחרים כמותם, הם נסים ברורים, גלויים לעין, מגמתיים ומכוונים

ואולם בעולם הבתר-תנ"כי הבהירות והמגמתיות הללו לא פעם נסתרות מעינינו. התקופה שבה התרחש סיפור חג הפורים הייתה תקופה שונה לחלוטין בתולדותינו. באמרנו שבסיפור המגילה הקב"ה "מסתיר את פניו", אין כאן רק משחק מלים: זוהי תפיסה יסודית, מהותית. העובדה שהדמויות המרכזיות בסיפור זה עוטות מסכות, מתנהגות כשיכורות וחושבות שהן פועלות לטובת עצמן, היא חלק מהותי מן הנס. ואולם הסוף הטוב של העלילה מתרחש אך ורק משום ש"מאחורי הקלעים" מצוי הקב"ה

אולי משום כך נאמר בתלמוד הירושלמי שהחגים המציינים את הניסים הגלויים סופם להישכח, בעוד שחנוכה ופורים יישארו לנצח. זאת משום שהניסים של פורים וחנוכה שייכים לשלב השני בתולדות אומתנו, וניסים אלה חייבים, מעצם מהותם, להיות נסתרים, "מחופשים"

בחג הפורים אנו חוגגים עידן שבו שום דבר אינו גלוי לעין: הדברים בחלקם עוטים מסכות, ובחלקם נראים כמטורפים. ה' מדבר אתנו בשפה שונה. הדרך היחידה להבין את השפה הזו היא - להרפות מעצמנו ומן היומרות היהירה שלנו לשלוט בחיינו באמצעות תכניות הגיוניות ומדוקדקות. ה' אומר לנו שיש הרבה דברים שאותם לעולם לא נוכל להבין, בוודאי לא בשעה שאנו לגמרי שפויים ועקביים; רק במצב של איבוד ההכרה נוכל, אולי, להתחיל להבין משהו

פורים הוא סיפור נסי המתרחש במציאות שבה אין ניסים ואין השגחה אלוקית גלויה. זהו החג שבו אנו מתנהגים כאילו איננו יודעים מה אנחנו עושים, ואפילו איננו בטוחים מי אנחנו. בפורים אנו מתנערים מן האשליה שאנו שולטים בעולמנו, או אפילו מבינים כיצד הוא מתנהל. אנחנו לא יודעים לאן אנו הולכים, או איך כל העסק יסתיים

את המגילה - מגילת אסתר או מגילת חיינו - נצליח להבין אולי רק אחרי שתיכתב. כרגע אנו חיים בזמן שבו עצם קיומנו נתון בסכנה, שבו הניסים לובשים דמות של התרחשויות יומיומיות. בגלל שאנחנו כל כך פיכחים, שפויים והגיוניים, אנו חושבים שהמאורעות המתרחשים לעינינו הם תוצאה של מעשי בני אדם. אם ברצוננו להבין ולהעריך את תפקידו של הקב"ה, ייתכן שעלינו לשחרר כמה אחיזות שעה שאנו חוגגים את נס פורים

דתיהם שונות מכל עם

מתוך נאום בדינר המרכזי של ידידי חב"ד בתל־אביב

עושה או אינו עושה, אלא בכך שהוא "אחר"; שדתו שונה מדתו של כל עם אחר - ו"אחרותו" זו היא־היא שיוצרת כלפיו את האיבה והשנאה. דבר זה. אינו נכון רק בעולם המודרני. הדבר היה נכון גם בתקופתם של הסופרים הקלאסיים שמגדירים בספריהם את היהודים כ"אלה שלא מאמינים בשום דבר". שוני זה הוגדר יפה גם בדברי חז"ל על אברהם העברי, וקיבל ביטוי גם בדברי יונה הנביא על עצמו "עברי אנוכי", המתארים את הרגשת בדידותו בהיותו על הספינה עם אנשים מכל האומות.

למושג "עברי" משמעויות שונות, אך הבסיסית שבהן אומרת שעברי הוא זה שנמצא בעבר האחד בעוד העולם כולו נמצא בעבר השני - כלומר בצידה השני של המציאות. מסיבה זו אברהם העברי נמצא בעבר אחד מול כל העולם, ויונה העברי מרגיש בדידות על־אף הימצאו במחיצת אנשים רבים. אל יוסף הצדיק מתייחסים כאל "נער עברי". על־אף

קראנו במגילת אסתר: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ודתיהם שונות מכל עם". הביטוי "ודתיהם שונות מכל עם" לקוח מדברי המן בנאומו על היהודים לפני אחשוורוש - נאום אנטישמי קלאסי שבמשך הדורות העתיקו אותו, גרעו ממנו או הוסיפו לו פרטים - אך הדברים במקורם היו ועודם ביטוי לאנטישמיות הקלאסית בגרסתה התמציתית ביותר. המן היה מוכשר דיו כדי למצות אנטישמיות זו במשפטים כמו "מפוזרים בכל מדינות מלכותך"; "דתיהם שונות מכל עם!" "את דתי המלך אינם עושים" ו"למלך אין שווה להניחם" - והאנטישמיות המודרנית הלא דתית, הגזענית, מאז ועד לדורות האחרונים, אכן משתמשת כמעט ללא שינוי באותם מוטיבים ובאותם רעיונות בסיסיים כדי לבטא את דעתה על היהודים. במובן מסוים, הביטוי "דתיהם שונות מכל עם" מגדיר את היהודי כ"אחר" בתוך העולם - בכל מקום שיהיה. במלים אחרות, ייחודו אינו במה שהוא

ולומר "ודתיהם שונות מכל עם". כשאני לעצמי, בכל מקום שאני מגיע אליו באוסטרליה, יפן, ארה"ב, הודו - אני שומע את ממשיכי המן אומרים: תהיו מה שתהיו - אתם שונים, "אחרים" ושונות זו מפריעה לנו..

העניין הוא בכך, שאנו יכולים לקבל שונות ואחרות אלה או לדחותן. אנו יכולים לקבל את האנומליה שלנו כאות־כבוד, או לברוח ממנה. האם אנחנו באמת יכולים לברוח ממנה זו שאלה, כי השכנים שלנו מסביב לא מוכנים לקבל אותנו ולא מסכימים שאנו אכן נורמלים... שהרי אנחנו תקועים כעצם בגרונם שקשה לבלוע אותו - דווקא משום שאנחנו אחרים!

אנטישמיות זו מצויה בכל העולם בדרגות שונות - החל בצורה הגלויה והגסה וכלה באנטישמיות האינטלקטואלית האלגנטית והמעודנת. אנטישמיות זו אומרת בעצם אותם דברים: תהיה איך שתהיה! תתלבש ככל שתתלבש - עם זקן ובלעדיו! תאכל חזיר או כשר - תמיד תישאר אחר. גם כשאתה אוכל חזיר הנך אחר - "לא אחד משלנו". בכל מקום ובכל מצב היהודי חוזר ומגלה שהוא מתקבל בעיני הזולת כשונה וכאחר.

מעשה שהיה: בחור תל־אביבי החי באנטוורפן, עוסק בכריית יהלומים בין השבטים במרכז אפריקה. באחד הימים ניגש אליו ראש השבט ואמר

העובדה שהוא "איש מצליח" ויכול להיות ראש־המדינה, הוא היה ונותר "עברי", כלומר ה"אחר" זה העומד מהעבר השני של כולם ושונה מכולם.

כדי שלא להישאר בתחום המופשט נתייחס למציאות הנוכחית. אנחנו חיים במדינה שנבנתה כדי לפתור את בעיית ה"אחרות", והיום לצערנו אנחנו אכן ככולם. יש בינינו גנבים, רוצחים ואנחנו נורמלים. התופעה הולכת ומתרחבת עם הזמן ומיום ליום

בעודנו כה נורמליים - אולי כדאי לעצור את תהליך הנורמליזציה ולחשוב שמא אין זה כל־כך כדאי להיות כל־כך נורמליים

אנו נעשים יותר ויותר דומים לעולם.

בתוך כך - בעודנו כה נורמליים - אולי כדאי לעצור את תהליך הנורמליזציה ולחשוב שמא אין זה כל־כך כדאי להיות כל־כך נורמליים, כי הניסיון בתחום זה אומר שעל־אף היותנו נורמליים, המן ממשיך לעמוד מהצד

לו: אתה הרי יהודי, ומה אתה עושה כאן! מהיכן ידע ראש־השבט שהוא יהודי, לא ידע הבחור להסביר, אך העובדה שראש שבט מהג'ונגלים של מרכז אפריקה זיהה בו יהודי זעזעה אותו עד כדי כך, שבחזרתו לאנטוורפן החל לשמור מספר מצוות.

מובן שאנחנו יכולים לנסות ולהילחם נגד השונות שלנו, אבל גם אם נהיה "סופר גויים" - אם נתחפש בכל תחפוש או נופיע בכל סוג של הופעה הללו תמיד יידעו שאנחנו יהודים. מסתבר אפוא שהעובדה שאנו מגסים להיות דומים לכולם, לחקותם ולהיות כמותם, לדבר כמותם ולעשות סרטים כמותם ועוד ועוד, אינה מובילה לשום מקום. אי־אפשר להגיע עם זה רחוק. אנחנו לא נימלט מהשוני שלנו.

אך יש גם אפשרות אחרת. אפשר לקבל זאת גם מתוך גאווה ולא מתוך השפלה. יהודי יכול וצריך לקבל את שונותו כמו שכל אדם הגון מקבל את המהות העצמית שלו, ובמובן זה, זו אכן בעייתה של המדינה, ובמיוחד בעייתה של העיר תל־אביב, שהיתה פעם צעירה, אך עכשיו היא מתבגרת וצריכה לחפש את זהותה.

כשהיתה צעירה, ניסתה עיר זו לחקות את האחרים כפי שילד צעיר מנסה לחקות את הוריו או מבוגרים בולטים בסביבתו - כוכב רוק או

שחקן כדורסל - אך עתה המצב שונה. יש זמן שבו האדם נמצא מול עצמו ומנסה למצוא את דמותו האישית, את אופיו האיש, את הפיגורה האישית שלו ואז הוא מנסה לבטא את המיטב מהאישיות והזהות שמצא בעצמו. היהודי יכול לקבל את השוני והאחרות כהשפלה וכאות־קלון או יכול לשאת את העובדה שהוא מיוחד ואין ממנו העתק בגאווה ובראש מורם. נכון, אנו לא אוכלים מה שהאחרים אוכלים. לנו יש דיאטה אחרת שאנו שומרים כבר שלושת אלפים שנה. אנו אכן רוצים ומסכימים להיות אחרים, ואין עלינו אלא למצוא את הצד החיובי של "ודתיהם שונות מכל עם" ולראות בכך מקור של גאווה וצמיחה.

עלינו לדאוג לכך שתל־אביב לא תיראה כחיקוי זול של ניו יורק אלא כפי שהיתה כשהוקמה, שאז אמרו אין דבר כמותה בכל העולם. כשנבנתה העיר תל־אביב, תושביה הוותיקים לא היו יראי אלוקים גדולים, אך הם בנו את רחובותיה לא ישרים כדי שלא תיווצר צורת צלב. מסיבה זו "תל־אביב הקטנה", הבסיסית, בנויה בצורות מוזרות! אך להם לא היה איכפת מה או איך תיראה העיר - הם רצו שתהיה שונה, כי כך מתאים לנו וכן יפה לנו.

יפה לנו לעמוד לפני האתגר של המן ולומר: "נכון, אנחנו שונים, אך זו בחירתנו ואנו מקבלים אותה על עצמנו - ומגיע לנו להמשיך כך!

להיות יהודי- פריווילגיה או עונש הרצאה לקהילה היהודית באודסה

שאפשר לספר פה בדיחה בלי להגיד
מקודם שהולכים לספר בדיחה.

אני רוצה להתחיל בדבר שלא קשור
לנושא שמישהו כתב על המודעות שאני
אדבר עליו. אני רוצה לדבר על הומור.
זה מעניין שכתבו המון דברים רציניים
על הנושא הזה של "מה זה צחוק?"
במאה שלנו יש כמה תיאוריות חשובות
על הבעיה של הצחוק, אריסטוקלס
כבר כתב על הבעיה הזו, ובמאה שלנו
יש מצד אחד תיאוריה של אנרי ברגסון,
ויש תיאוריה של פרויד, שניהם מנסים
לבדוק מה זה צחוק. אגב, שניהם היו
במקרה יהודים. יש ספרים שלמים על
הנושא הזה, וחלק מהם הם ספרים מאד
מאכזבים, אדם לוקח ספר שהנושא
שלו הוא הצחוק, והוא קורא את הספר
מהתחלה עד הסוף והוא לא יכול להוציא
חיוך אחד מכל הספר הזה. ברור, ואפשר
גם להוכיח שבכל מקום אנשים צוחקים,
ובמובן מסויים צחוק מגלה משהו
מן המהות של האדם שצוחק. האיש
שמספר בדיחה, לא רק מספר מה שהוא

לפני שהגעתי לכאן שאלו אותי לאן
אני נוסע לרוסיה או לאוקראינה או
למקום אחר, אמרתי להם שאני נוסע
לאודסה... יש סופר אחד שכתב ספר
על עולם שיש בו כל מיני פלנטות, ובכל
פלנטה יש תרבות אחרת, אז אני הגעתי
לכאן לפלנטה של אודסה כדי לדבר עם
האחים והאחיות שלי, עם היהודים של
אודסה. יש הגדרה יפה שמישהו נתן
למה זה יהודי: הוא אמר: היהודי הוא כמו
כל בן אדם אחר אבל קצת יותר... הוא
קצת יותר בן אדם, לא שהוא תמיד יותר
צדיק, הוא קצת יותר צדיק, קצת יותר
רשע, קצת יותר קדוש, קצת יותר גנב,
קצת יותר כותב ספרים, זה מה שהיהודי
עושה, הוא עושה בדיוק כמו כל אדם אחר
אבל קצת יותר. הבוקר אני בא מאנגליה,
גם שם יש יהודים, הם גם כן כמו אנגלים,
אבל קצת יותר אנגלים מאשר אנגלים.
לפני שאני מספר שם בדיחה אני צריך
להגיד להם: תראו רבותי, אני הולך
עכשיו לספר בדיחה, בעוד שתי דקות
צריך לצחוק! הם באמת צוחקים, יש שם
הרבה אנשים נחמדים אבל פה זה מקום
אחר, אפשר לדבר אחרת, ויכול להיות

שמע אלא אחד הדברים הכי חשובים שהאדם יכול לעשות זה לספר בדיחה, ועוד יותר מזה כשהוא ממציא בדיחה.

כל צחוק הוא ביטוי של החלק המודע של האדם, אבל כמעט בכל מקרה הצחוק הוא גם הביטוי של החלק הבלתי מודע של האדם. כמו שהומור ובדיחות מגלים הרבה דברים על כל אינדיבידואל, על האופי הפרטי שלו, על הדמות המסויימת שלו, על הדברים שהרבה אנשים שלא רוצים להגיד אותם ברצינות ומספרים אותם בתור בדיחות, כך יש גם ניתוח פסיכולוגי של הומור של עמים שלימים. ולכן יש הומור אנגלי, יש הומור צרפתי, הם לא דומים אחד לשני, יש הומור רוסי, יש אפילו הומור גרמני, אמנם הוא נכתב בדרך כלל על ידי יהודי אבל יש דבר כזה שנקרא הומור גרמני, ועוד דברים ששייכים כמעט לכל עם. יש לא רק אוסף עם שמות אחרים של גיבורים של בדיחות, אלא אופי אחר, סוג אחר של דברים שבכל מקום אנשים צוחקים מדברים שונים.

אני רוצה לדבר על זה שיש הומור מיוחד, שכולם מסכימים שיש הומור כזה, שנקרא הומור יהודי. ההומור היהודי לא תמיד בא מתוך חיוך גדול והרבה פעמים להיפך. אלה בדיחות שלפעמים הם בדיחות של אנשים עצובים. אני רוצה להביא דוגמא שהיא באמת דוגמא של זוועה, אבל על זה יש כמות מספקת של עדויות מהמקור הראשון, אפילו במחנות

ההשמדה אנשים סיפרו בדיחות. זאת אומרת שלא רק שהאדם יכול לספר בדיחה לפני המוות, היו הרבה אנשים שעשו את זה, אלא במקום כזה של אימה, של יאוש גדול עדיין אנשים שאולי כבר לא יכולים לבכות, הם עדיין יכולים לצחוק.

הומור יהודי, ויש הרבה מהדבר הזה, לא רק בצורה ספרותית אלא הבדיחות של הסבא של הסבתא, של הדודה הזקנה, הבדיחות האלה שמספרים והבדיחות ששומעים. יש כמות אדירה של הומור יהודי, ובדרך כלל זה הומור לא מאושר. אני רוצה לומר משהו על העניין הזה, משהו מאד מעניין ששייך להומור היהודי בצורה מאד בולטת. בכל עם הבדיחה היא גם נשק, ואתם יודעים שהיה זמן שהדבר היחידי שהאנשים תחת השלטון הסובייטי יכלו לעשות היה להמציא בדיחות. אחדות היו בדיחות לא טובות, אחדות היו בדיחות מאד אכזריות, אבל זה היה הדבר היחידי שאנשים יכלו לעשות כדי להגיע להרגשה שהם עדיין בני אדם. יש דבר שהוא באמת נכון לגבי ההומור היהודי כשעושים השוואה ספרותית, וזה שאין שום עם אחר שיספר כל כך הרבה בדיחות על עצמו. יכול להיות שיש כמה בדיחות שיהודים עושים על גויים, אבל על כל בדיחה שיהודים עושים על גויים יש לפחות שלוש בדיחות שיהודים עושים על יהודים. אגב, בין הבדיחות האלה של יהודים על יהודים יש לא רק בדיחות טובות, יש שם בדיחות

לא יכול להרשות שיספרו עליו בדיחה, מפני שהוא מפחד. אם יספרו עליו בדיחה אז כל הגדולה שלו פתאום תיעלם, ובמקום זה תישאר רק חתיכה קטנה של בוך, לכן אנשים כאלה לא רוצים לספר בדיחות, שולחים את האנשים שמספרים בדיחות לחמש עשרה שנה לסיביר או למקומות יותר גרועים, מפני שהאיש אין לו בטחון, ובדיחה היא נשק.

ככל שדבר הוא פחות עם סובסטנציה כך הוא יותר מפחד מבדיחה. ואפשר להראות את זה באופן מאד בולט, העובדה שיהודים סיפרו כל כך הרבה בדיחות על יהודים, באה מתוך זה שיהודים מתחת לבדיחות הרגישו שאחרי כל הבדיחות האלה אין להם ממה לפחד, כשאני לא מפחד באמת, כשאני בטוח בעליונות האמיתית של העצמי אני יכול לעשות על עצמי בדיחות, אני יכול לעשות על עצמי כמה בדיחות שאני רוצה, וככל שאני עושה יותר בדיחות זה רק מפני שאני יותר בטוח שבעצם אני נמצא למעלה והאחר נמצא למטה, לכן מותר לי לספר בדיחה.

אני רוצה לספר רק זנב של סיפור, אם אני אתחיל לספר סיפורים זה יהיה אולי יותר מעניין אבל זה לא יהיה רציני, אפילו בשביל אודיסה זה יותר מדי סיפורים ואנשים לפעמים לא יכולים לבלוע. הסיפור הוא על אחד מהחסידיים שמספר לרבי שלו כמה זה לא טוב להיות חסיד של הרבי. והוא אומר: אם יש מישהו אחר,

אכזריות, ויש בדיחות שאלמלא הייתי יודע לפי ניתוח שלהן שהבדיחה הזו היא בדיחה של יהודים על יהודים, הייתי אומר שזו תעמולה אנטישמית.

**יש בדיחות כאלה
בתימן ובמרוקו,
בכל קצה שיהודים
נמצאים הם מספרים
בדיחות,
ורוב הבדיחות
הם בדיחות על
יהודים. למה יש כל
כך הרבה בדיחות
יהודיות על יהודים?**

העניין הזה הוא לא תופעה דווקא של אודיסה, זה נכון לגבי יהודים בכל מקום בעולם, יש בדיחות כאלה בתימן ובמרוקו, בכל קצה שיהודים נמצאים הם מספרים בדיחות, ורוב הבדיחות הם בדיחות על יהודים. למה יש כל כך הרבה בדיחות יהודיות על יהודים? אני חושב שאפשר לראות את התשובה באופן די פשוט, אדם שהוא חושש לעצמו, חושש מעצמו, הוא

לאנשים שלו כל כך טוב בחיים, טוב להם עם האישה, עם הילדים, עם המשפחה, עם העיר וגם עם הרבי. אנו, יש לנו צרות עם האישה, עם הילדים, עם העיר וגם עם הרבי אנו לא מסתדרים. והוא אומר: אז מה אתה חושב, רבי? ומה יהיה בעולם הבא כשהוא ילך למשפט של הקב"ה אז יגידו לו: תראה, אתה היית בסך הכל אדם לא רע, אתה הולך לגן עדן! אבל כשאני אלך למשפט אז יגידו לי: הרבי שלך היה איש כל כך גדול, אתה בן אדם כל כך קטן, אז לא מגיע לך שום דבר, אתה הולך ישר לגיהנום! אז הרבי שומע את כל הסיפור הזה ומחייך ואומר: נו, אז מה אתה אומר באמת? והחסיד אומר לו: מה יש לשאול, יותר טוב ללכת לגיהנום שלנו מאשר לגן עדן שלהם!

רציתי להסביר איך יהודים התייחסו לעולם שהיה מסביב להם, הם אמרו: אנו כאלה וכאלה וכאלה, אנו יודעים את כל החסרונות שלנו יותר מאשר כל האנטישמים, אנו יכולים להחליש את עצמנו יותר מכל האנטישמים, אז כשהיו שואלים יהודי: נו? אז אנו אומרים: יותר טוב בגיהנום שלנו מאשר בגן עדן שלהם!

אספר לכם עוד סיפור, אולי האוויר של אודיסה מעודד את זה, זה סיפור מאד ישר, קראתי אותו פעם בספר שהדפיסו לפני כמאה שנה, ויש שם סיפור על איזה אב יהודי שהולך עם הילד הקטן שלו באיזה שטעטל קטן. והוא הולך עם

הילד הקטן בתוך סימטא כמו שהיה פעם שטעטל, אני חושש שאפילו 70 שנה של סובייטים לא שינו כל כך הרבה את השטעטלך האלה, אז יש שם יותר בוך מאשר רצפה, והוא הולך שם עם הילד ונותן לו מוסר - למה הוא לא לומד. הוא אומר לו: אתה לא לומד, אתה עצלן, אתה בורח מהחיידר, אתה לא יושב בחיידר, מה יהיה ממך אם תמשיך כך, אתה לא תהיה תלמיד חכם, אתה לא תדע שום דבר, והאבא מתרגש יותר ויותר מה יקרה אם הילד לא ילמד. והאבא מנסה למצוא איזו דוגמא של דבר כזה שהוא יכול להגיד איך הבן יהיה אם הוא לא ילמד בחיידר. ואז פתאום הגוברנטור עובר עם מרכבה עם ששה סוסים והוא נוסע דרך העיירה, אז האבא מסתובב ואומר: אם אתה לא תתפוש את עצמך בידיים אתה תגמור כמוהו!

הסיפור הקטן הזה מבטא דבר מאד אמיתי, ישר יהודי שבודאי היה חייט, סנדלר, יכול להיות שהוא היה מוכר וקונה מהאיכרים, והיהודי הזה שלא היה לו זוג שלם של מכנסיים הוא הסתכל על הגוברנטור ואיך הוא מסתכל עליו? הוא מסתכל עליו כאילו מישהו מסתכל מלמעלה על איזה בריה קטנה כזו, הוא באמת גנרל עם מרכבה עם ששה סוסים, אבל איפה הוא נמצא ואיפה זה נמצא? אנשים שכך הם מרגישים את עצמם, כשהיהודי מעריך כך את עצמו אז אין לו שום בעיה לספר בדיחות, הוא יכול לספר אלף בדיחות על יהודים, הוא עדיין

יותר מורכבת, אבל במידה מסוימת אם יש היום בעיה ליהודים, הבעיה של היהודים מתחילה מזה שהם שואלים שאלות כאלה, האם זה דבר טוב או דבר לא טוב להיות יהודי? אני עכשיו לא מדבר נניח על סבא של מישהו, לאדם אחד היה סבא שהיה רב, לאדם אחר היה סבא שהיה יכול להיות גנב סוסים בלשון הכי נקיה, גם לרב וגם לגונב הסוסים הייתה אותה תשובה בדיוק לעניין הזה של היהדות. כשהיו שואלים אותו: האם זה קשה להיות יהודי? אז הוא היה עושה אנחה כזו ואומר: כמובן שקשה להיות יהודי, קשה להיות יהודי גם כשהוא עשיר וגם כשהוא היה עם מעמד, וקשה להיות יהודי כשהוא עני ומקבל מכות, אבל זה קשה להיות יהודי, וזה יהיה קשה להיות יהודי, ואנחה גדולה יש על זה "כמה קשה להיות יהודי". אם היו שואלים אותו אם זה שווה להיות יהודי? מה יש לשאול, כמובן שזה קשה אבל בגלל זה סובלים קצת.

תראו, הייתה תופעה כזו שחלק ממנה היה עבודה יהודית, וחלק קיבלנו 'עזרה' מהממשלה, אבל היהודים עבדו קשה מאד כמה דורות במדינה הזו, ולא רק במדינה הזו, כדי להוציא מעצמם את כל הדברים היהודיים, אנשים עבדו על זה כל כך קשה עד שהם מחקו את כל מה שאפשר היה להשאיר מהיהדות. חוץ מזה, זו הייתה קליפה ריקה, שבקליפה הזו יש רק קללות ואין בה ברכות, יש מצב שבו האדם מגלה שנשאר ממנו רק לכלוך מסביב. תארו לעצמכם שאדם

יודע מי נמצא למעלה ומי נמצא למטה, ואין לו שום ספק בזה אחרי הרדיפות, אחרי המכות, אפשר לשבור לו את הראש, אפשר להכות אותו כל יום אחרי הצהריים, אבל עדיין אי אפשר להוציא ממנו את ההרגשה הזו, שאני נמצא אי שם למעלה ואתה נמצא אי שם למטה עם הבדיחות ועם המכות.

אלה סיפורים של העבר של האבות של כולנו, דור אחד קודם, שני דורות קודם, כל אלה שנמצאים כאן באים בערך מאותם השטעטלך, חלק מאוקראינה וחלק מפודוליה, חלק מבלרוסיה וחלק כבר כל כך רחוקים עד שהם יושבים בגליציה, ובעצם כולם באים מאותם הסוגים של השטעטלך. אם היה מישהו שואל את הסבים שלכם, את האבות של הסבים שלכם את השאלה שנתנו לכותרת של ההרצאה שלי הוא היה מסתכל לי בעיניים והיה אומר: מי שואל שאלות כאלה???

אני בטוח שאם היו מעמידים בפני האבא של הסבא שלי את השאלה הזו, אז הוא היה מתפלא מאוד. העניין הזה שהוא הבסיס והיסוד שבגללו אנו יכולנו לחיות גם בתור מלכים וגם בתור אביונים, גם בארץ משלנו וגם כשבעטו בנו בכל יום, זה היה בנוי על הרגשה אמיתית שאנו שווים משהו. למרות שההיסטוריה של היהודים בארץ הזו ובכל העולם היא לא היסטוריה פשוטה, ואם היה צריך לעשות דיון רציני היה צריך לעשות אותו בצורה

היה עושה אנליזה של החיים שלו ושל הארוחות הטובות שהוא אוכל רק לפי התוצאות שהוא משאיר אחריו, ולפי זה הוא היה מעריך את עצמו, הרי בעצם זה מה שקרה פה, זה מה שנשאר מהיהדות שלהם. היהדות כבר הלכה, התענוג הלך, המראה הלך, מה שנשאר היה רק זה. אני מבין בהחלט, אם זה רק מה שנשאר מהיהדות, שלוש מילים גסות באידיש, כשרון להיות גם גנב וגם להיתפס, איזה מין רצון להכניס את האף לפוליטיקה ותמיד לחתוך לעצמו את האף, אם זה כל מה שנשאר מלהיות יהודי אז באמת יש את השאלה הגדולה אם זה כדאי.

במצב הנוכחי מה יש לאדם שהוא עכשיו יהודי, מה נשאר לו גם מהאופי שלו, גם מהדמות שלו, גם מהחיים שלו, הייתי אומר שכל מה שנשאר לו שם זה המקום הריק שפעם היתה בו נשמה, וזה שקוראים לו "זיד". האם זו זכות להיות יהודי שכל מה שיש לו זה אפילו לא מטען גנטי, זה איזה מין זיכרון של זיכרון של דבר לא פשוט, אז בשביל להיות יהודי כזה זו לא קללה, זו לא ברכה, זו סתם טיפשות. רוב היהודים שחיים במה שהיה פעם ברית המועצות, בכלל לא נמצאים במצב שיכולים לשאול אם זה כדאי להיות יהודי או לא, אם הם יכולים להיות יהודים או רוצים להיות יהודים, הם אפילו לא נמצאים במצב שיכולים להתחיל לדבר על הנושא הזה. אף אחד פה לא ידבר על: איך ההרגשה להיות ראש שבט של האוקינוה ביפן, אף אחד לא עבר

את החוויה הזו, אז אף אחד לא עושה ספקולציות על זה. מה שאנשים יודעים על הנושא הזה, כן להיות יהודי לא להיות יהודי, וכשהסוכנות, הממשלה, הג'וינט ועוד כל מיני דברים כאלה מדברים על זה, הם מדברים על דבר שאף אחד לא יודע, הם מדברים לא על מסתורין אלא על כלום.

אחרי שהעולם הסובייטי התמוטט, וזה היה גם באופן תיאורטי, אתם אולי לא יודעים את זה, אפילו באודיסה לא ידעו שזו בדיחה, שמה שקראו הסוציאליזם המדעי זו היתה בעצם בדיחה שהיהודים עשו על כל העולם, אלא מה שקרה היה שכמה יהודים לא הבינו את הבדיחה. מה שקורה לבדיחה שלא מבינים אותה, תנסו פעם ללכת לאיזה יקה טוב, ותראו מה קורה כשמספרים לו בדיחה, הוא לוקח את הבדיחה הזו ברצינות גמורה, והוא מנסה לבנות מדינה שלימה לפי זה, ויוצא לו משהו מעניין, ויוצאים דברים שהם טראגיים, אבל מהצד השני הם גם מצחיקים. אני אומר את זה מפני שלפעמים אנשים שחיים בתוך העניין הזה, אלה שהיו בתוך זה, לא יכלו להבין כמה שכל סיפור שהיה כאן, ככל שהוא היה טראגי והיה נורא והיה מלווה בהרבה דם, כמה שיחד עם זה לקרוא עיתון פילוסופי סובייטי, לקרוא ספרות יפה סובייטית, לא היה דבר קומי יותר גדול מזה. זה שאנשים עשו את זה ברצינות גמורה.

דבר שהתחלתי לדבר בו, מאיזו שהיא אמונה שיש לנו בתוך הגופים האלה, בתוך הנשמות הללו יש חלק שאי אפשר להרוס אותו. על הגרעין הזה מאד קשה להוכיח שהוא קיים, בין השאר מפני שיש אנשים שהוא חבוי אצלם כל כך עמוק, שבשביל להוציא אותו החוצה צריכים קודם להרוג אותם. יש אולי דרכים להוציא את זה החוצה, הדרכים הללו הם דרכים קשות ואכזריות, אני מקווה שיש אופן יותר קל להגיע לאותו דבר. אני מחפש כבר הרבה שנים למצוא יהודי אתאיסט, אני מוצא המון יהודים אדיוטים אבל עוד לא מצאתי אתאיסטים. אני עוד ביקרתי בפרטסבורג, הייתי אורח של המכון האתאיסטי, וכמובן יהודים מנהלים אותו. אבל תראו, כשיהודי צריך פרנסה מה הוא עושה? יהודי אחד שהיה צריך פרנסה נהיה האלוהים של הנוצרים, הוא היה דייג יהודי שלא היתה לו פרנסה בארץ ישראל, תראו איזה בניינים הוא בנה לעצמו. תראו את פאולוס איזה דברים הוא עשה לעצמו. יהודים חיפשו פרנסה אז הם נמצאים בכל מקום. עד הודו יש לנו אלים יהודיים. יש לי תרופה אחת שאני יודע שהיא עובדת, מפני שאני מכיר אדם אחד שהיא עבדה עליו, אלא שאני פשוט מהסס להציע את התרופה הזו בשביל היהודים. לפעמים אדם חושב שהתרופה יותר גרועה מהמחלה, אבל יש תרופה אחת שהיא מחזירה את הנקודה היהודית. עכשיו זו לא בדיחה אלא זה סיפור מעשה שהיה חלק קטן מההיסטוריה, הסיפור היה לפני הרבה שנים אבל הוא אופן אחד איך האדם

אני רוצה לעבור אל העכשיו, במה אנשים מאמינים כעת, אני חושב שהדבר הכי פופולארי ברוסיה זה למצוא שטויות יותר גדולות, אפילו מהשטות שהחזיקו בו במשך שבעים שנה, ולהחזיק את השטויות האלה.

לכן יש איזוטריאליזם בכל מקום, אני בטוח שכמו שבכל בית היו הכתבים של מרקס, עכשיו אנשים מאמינים באוסף אדיר של שטויות שלא ראויות אפילו לסוסים או לבני אדם. יש עולם שהוא מורכב כעת מאנשים שמצד אחד לא מאמינים בשום דבר רציני, מהצד השני מוכנים להאמין בכל דבר אידיוטי וגם לשלם בעדו, וזו אולי בוושה בשבילי להגיד, כל זמן שהיהודים היו מוכרים שטויות לגויים זה אולי לא היה יפה, אבל היה בזה איזה הגיון, אבל כשהיהודי קונה את הדברים האלה בשביל השימוש העצמי שלו - זה נראה לי כבר בלתי אפשרי.

אחרי כל הדברים האלה שאמרתי שהם לכאורה דברים מאד פסימיים, ושהם מזכירים לי את מה שהיה אומר חבר שלי תמיד שהעולם הזה הוא מקום מאד מסוכן, והסימן הוא שאף אחד עוד לא יצא ממנו חי. אגב, זה גם אומר כמה זה מסוכן להיות יהודי, שום יהודי לא יצא מזה חי. חלק מהאפשרות

להגיד את הדברים האלה, זה בא מאותו

נהיה יהודי. היה אדם אחד שהיו לו שני שמות אחד בעברית ואחד באידיש, קראו לו ברגר-ברזילי, ואני פגשתי אותו בתור איש זקן בתל אביב. בשנות העשרים האיש הזה, שהיה אדם מאד מוכשר, ישב אז בארץ ישראל והוא היה המזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית היהודית בארץ ישראל, כולם היו יהודים וכולם אנטישמים. המפלגה הקומוניסטית היתה P. K. P, ואז קראו לזה בפלסטינה של אז גם מפלגה לא חוקית, ובסוף השלטונות האנגליים תפסו את האיש הזה, ומכיון שהוא לא עשה עבירה פלילית הם גירשו אותו מהמדינה ושלחו אותו בחזרה לרוסיה. הוא הגיע לרוסיה ומפני שבאמת היה אדם מאד מוכשר הוא עלה מהר מאד בסולם הדרגות של המפלגה הקומוניסטית, והוא היה סגן היושב ראש של הקומינטרן, הוא היה בדיוק הסגן של דמיטרוב שאז היה המזכיר הכללי של הקומינטרן. והוא היה בתפקיד הזה עד שהתחילו הטיהורים של סטאלין, ואז לקחו גם אותו כמו שלקחו רבים וטובים אחרים. היהודי הזה היה עקשן גדול ופרא אדם, שלוש פעמים הביאו אותו למשפט, אחרי שהוא כבר הודה וחתם, וזה לא היה קל להגיע לזה שהוא יחתום ויודה

על הכל, אבל כשהוא היה מגיע למשפט הוא עשה מה שאף אחד כמעט לא עשה - הוא עמד בבית המשפט ואמר שכל זה הוא שקר, הכריחו אותו להודות ולכן שפטו אותו עוד פעם לקורס חוזר, ובפעם השניה הוא עשה אותו דבר,

ובפעם השלישית שלחו אותו ל-25 שנים לסיביר. הוא היה בסיביר והיה שם מאד לבד, וכנראה שהיה לו הרבה זמן לחשוב, והרבה שלג מסביב, והרבה הזדמנויות לבדוק איך העולם נראה מבפנים, מבחוץ, זה מצב מאד נוח בשביל הרהורים של אדם שהיה מאד חולה ושבור באופן גופני. החקירות לא היו כל כך עדינות, והיה לו זמן לשבת שם בתוך השלג ולחשוב: איך העולם נראה, מה עושה את העולם וכן הלאה. הוא הצליח לצאת איכשהו בסוף שנות החמישים בתור אזרח פולני, שחררו אותו מהמחנה, והוא חזר בחזרה והגיע שוב לארץ ישראל. ואז אני פגשתי אותו והכרתי אותו. מה שהיה מעניין לראות, ראיתי לפני איש זקן, לא חזק, עם זקן לבן, עם כיפה שחורה על הראש, הוא היה איש מאד מאד שומר מצוות, שהיה צם פעמיים בשבוע כדי לכפר על העוונות שהוא עשה כשהוא היה צעיר.

אתם רואים שיש דרך מאד פשוטה איך אפשר לקחת אדם אינטלגנטי, מנהיג קומוניסטי, ולהפוך אותו ליהודי שומר מצוות, יש דרך לעשות את זה! זה רצפט פשוט, עשרים שנה עבודת פרך בסיביר לבד וזה מאד מעורר את הנשמה היהודית. אתם יכולים אולי להגיד שהתרופה היא קצת יותר מדי דראסטית. אפשר לרפא את המחלה הזו של יהודי שלא רוצה לדעת שהוא יהודי, של יהודי שרוצה לשכוח שהוא יהודי, אפילו של יהודי כזה ששואל את השאלה האם

הרבה יותר חזק, הרבה יותר טוב מאשר שושנים. בדרך כלל רואים בגן כזה הרבה קוצים ומעט שושנה. והחכמים שלנו אמרו שזה לא חשוב כמה שהקוצים דוקרים את השושנה, אחרי כל הדקירות האלה הקוצים נשארים קוצים, והשושנה נשארת שושנה. השושנה הזו זה הנשמה של יהודי, גם אם הוא לא מאמין שהיא נמצאת יש משהו כזה בפנים, את הקוצים אנו רואים ומראים אותם לאחרים, אבל השושנה הזו נמצאת והיא עדיין נקראת שושנה.

כדאי לו להיות יהודי או לא. יש גם דרכים יותר קלות לעשות את זה.

אני רק רוצה להוסיף מה שמופיע בספר ישן שלנו על השושנה בין הקוצים. החכמים שלנו אמרו כך: כשהשושנה נמצאת בין הקוצים - הקוצים כל הזמן דוקרים אותה, והרבה פעמים השושנה לא יכולה לעשות הרבה, דוקרים אותה והיא נדקרת, יש לה פצעים והיא שותתת דם. כמו שאולי משהו ניסה לגדל שושנים הוא יודע שקוצים גדלים הרבה יותר מהר,

'שפע רב' גיליון חודשי מתורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

'שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר עבור מי שרוצה, אל הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם. הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, דבקות ופתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

**ההפצה של הגיליון מתרחבת! ניתן להזמין כמות
עותקים לישיבות מדרשות בתי כנסת ומוסדות שונים
לפרטים: 058-482-5555**

**כמו כן, ניתן לפנות לבירור על נקודת החלוקה
הקרובה למקום מגוריהם - או לפתיחת נקודה חדשה.**

אהבתם את הגיליון? נשמח לעזרתכם בהמשך פרסומו והפצתו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקוה

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

